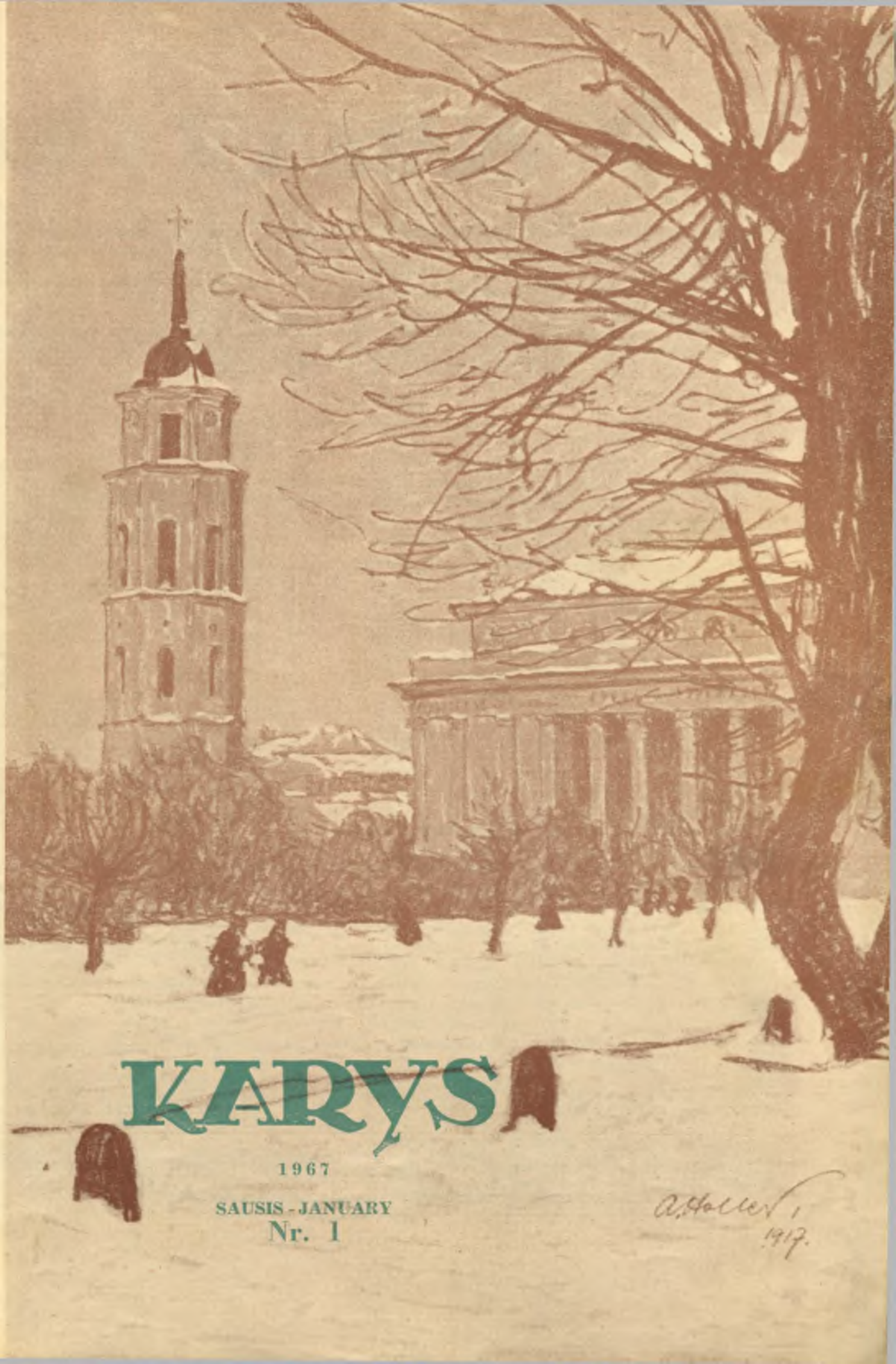

KARYS

1967

SAUSIS - JANUARY
Nr. 1

1967
Nr. 1 (1428)

KARYS

Redaktorius — Zigmas Raulinaitis
Administratorius — Leonas Bileris
Redaktoriaus pavaduotojas — Jonas Rūtenis

Dail. literatūros dalį redaguoja — Vincas Jonikas
•
Atskirus skyrius redaguoja:
P. Petrušaitis — Tremties Trimitas
E. Petrauskaitė — Šaulė Tremtyje

Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje
Bronius Balčiūnas — Karinės Žinios

Leidžia — L. V. S. Ramovė New Yorko Skyrius

TURINYS

Vilnius 1917 metais ..... viršelis
J. Strumskis — Mūsų pirmoji rikiuotė 1
A. Grigaitis — Apie Varėnos poligono stovyklą 3
P. Gudelis — Širvintų miesto ir apsk. karo komendantūra 4
P. Būtėnas — Tvirmedės pilis 10
Z. R. — Kas yra strategija? 14
A. Beržinis — Apie "Žemaičių raudonarmiečių pulką" 16
Tremties Trimitas 20
Šaulė Tremtyje 22
Lietuviai Kariai Plačiajame Pasaulyje 25
Karinės Žinios 26
Kronika 29

ATSTOVAI: Baltimore ..... M. ŠIMKUS
Chicago ..... A. REKLAITIS
Cleveland ..... L. LEKNICKAS
Los Angeles .... O. ŽADVYDAS
Philadelphia .. A. IMPOLĖNAS
Australija ..... V. ŠALKŪNAS

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

Boston, Mass. — "Baltic Florists"

Chicago, Ill. — J. Karvelis, "Marginiai, H. Naujoks, "Parama", K. Rožanskas, G. Šilingaitė, J. Virpša, Kareckas, Edv. štangenbergas.

Detroit, Mich. — V. Perminas ir S. Malinauskas

Grand Rapids, Mich. — J. Belinis

Kenosha, Wis. — B. Juška

Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas
Newark, N.J. — Kazys Trečiokas

Omaha, Nebr. — J. Kantanavičius

Woodhaven, N.Y. — J. Pašukonis ("Aidas") "Romuva"

Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — Z. Orvidas

Toronto, Ont. — Augustinas Kuolas, P. Misevičius

Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora" — 74 Priory Road, Kew Surrey

AUSTRALIJOJE:

A. Kubilius — 131 Crozier Avenue, Edwardstown, So. Australia

P. Mažylis — 1 Taroonga Court, Norlane, Vic.

L. Vasiliūnas — 26 Gwynne St., Firle So. Australia

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB
Centro Lituano, Plaza Principal de La Vega, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A. Subscription $6.00 per year. Single copy 60 cents.
SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

KU biblioteka
093 00523796 0

Atgaivintas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 1950 metais

KARYS

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 1 (1438) SAUSIS - JANUARY 1967

MŪSŲ PIRMOJI RIKIUOTĖ

JUOZAS STRUMSKIS (ANGLIJA)

1919 m. sausio 8 d. pradėjusi apmokymą Kauno Karo komendantūros Mokomosios komandos puskarininkių pirmoji laida, 126 mokiniai ir 12 puskarininkių, ėjome pirmos taisyklingos karių rikiuotės mokslą Vytauto kalne Daugumas mūsų savanorių nebuvome tarnavę jokioje kariuomenėje. Tad išdidžiai ir viltingai, kaip to parko medžiai, žiūrėjome nuo kalno į blizganti Nemuno slėnyje mūsų miestą, laikinąją sostinę.

Lietuva buvo mūsų, bet mes vis dar ne mūsų. Draskė ją priešai pakraščiuose, plėšė viduryje ir dargi pačiame Kaune negalima buvo suprasti, kas yra ponas: ar mūsų valdžia, ar vokiečiai? Nebuvome dar iškariavę krašto šeimininko teisių, nebuvome tikri savo tėvynėje, bet širdys plakė įniršimu ir pasiryžimu ginti nuo puolančių priešų atgimstančią nepriklausomą Lietuvą.

Ar šiaip, ar taip, mes tuokart žydėjome, kaip Vytauto kalnas, kuriame mokėmės, degdami noru padėti mūsų valstybei atgauti pilną nepriklausomybę. Visame krašte savanoriškai kovojo ir tvarkėsi žmonių būreliai. Kur-ne-kur veikė partizanai, teikdami pagalbą mūsų kariuomenės užuomazgoms. Visų ūpas buvo pakeltas. Pertraukų metu šnekučiavomės, stovėdami grupėmis, kaip kalno savininkai, ir troškome tapti kažkuo vienu, didžiu, bendru, kažin-kuo, kas būtų priešui baisus ir kerštingas. Tokios mūsų valios vykdytoju buvo paskirtas kar. Jurgis Bobelis. Štai, jis, mandagiai, bet kietai ir griežtai, greit iš vyrų sudarė vieną, lygią, pagal ūgį eilę ir ėmė mokyti pirmosios rikiuotės taisyklių, judėsių ir sukinių.

Matėme, kad vadas, iš pradžios, kiek varžėsi, tarsi, abejojo, ar vyrai nusilenks tvarkingai drausmei. Bet ūmai jis pagauna situaciją, jo balso tonas, nenustodamas mandagumo, darosi aštriai griežtas ir kietas.

Aš stoviu ramiai, įsitempęs, pavirtęs į akmens stulpą. Man nepakenčiamai niežti prie pat juosmens, bet bijau krustelėti. Greta manęs stovi Jurgis Balaišis. Jam vadas kaip tik prikišo, kam pajudino koją. Aš neiškentęs nežymiai skersa akim žiūriu, kas čia dabar bus, bene įsižeis stambaus ūkininko sūnus. Bet kur tau — sugėdintas stengiasi, kaip moka, virsti į kelmą.

"Deši-i-i-nėn!" Lyg elektros kibirkštis pasuka mane, dviem taktais, pagal ką tik duotąjį nurodymą, dešinėn. Pasirodo, kad per daug paskubėjau, kiti pasivėlavo; buvo ir toks, kurs pasisuko ne dešinėn, bet kairėn ir sumišęs taisėsi, sukdamasis nerangiai aplink. Išeina nesutartinai. Man pikta. Keikiu dvasioje nerangius draugus idijotais. Pamoka eina tolyn. Judėsiai išeina kaskart geriau. Nepratęs prie tokio nervų įtempimo, jaučiau nemalonų nuovargį, bet numaniau, kad greitai prisitaikysiu.

Po kiek laiko patyriau, kaip malonu yra rikiuotėje. Čia reikia tik įtempti dėmesį ir įsakmiai pildyti įsakymus vien tik tos valios, kuriai pasitiki: ji darys ir ves kaip tik tenai, kur ir mes norime. Aš likau dalele vienos didelės sudėtinės organizuotos jėgos. Prireikus šita jėga gins pakalnėje blizgantį miestą, tą laikinąją tėvynės širdį. Mūsų jėga šį tą reiškia.

Anksčiau buvau mažas atvaizdas savo tautos. Bet nuo tos sausio aštuntosios likau organizuotos lietuviškos valstybės karys. Savo noru mes pasidavėm ištikimam vadui, kurs daro iš mūsų reikalingą jėgą puolančiam priešui atremti. Jaučiuosi galingesnis, stipresnis, kadangi mano jėga tiksliai susieta su kitomis ir panašiai nukreipta.

"Su-u-stok! Eilėn ri-i-kiuok!"

Iš k.: j. psk. Jonas Strumskis, gr. Domazas Zaborskis ir gr. Jurgis Balaišis, 1919 m. birželio mėn. baigę Kauno Karo Komendantūros Mokomąją komandą— I laidą (uniformos ameriketiškos).

— Tai gal jau šiai dienai bus gana, — sako vadas kar. J. Bobelis, žiūrėdamas į laikrodį.

Eilė sulingavo, sudvejino gretas ir paliko kalną. Tada numaniau, kad nelengva bus išlaikyti egzaminai, bet nenustojau vilties ir neapsirikau. Taip mokėmės iki birželio mėn. vidurio, egzaminų dienos, kurią tapau puskarininkiu.

Berods, viskas tas buvo neperseniai, tačiau, kiek išgyventa nuo to meto! Man rodos, kad mes visi per tuos keturiasdešimt septynerius metus gyvenimo prarijom karčią porciją, o išeivijoje nubiro mūsų žiedų lapeliai, kaip pavasario metu nuo obels baltos lankios, kvepiančios snaigulės nubyra, ir sumynėm juos kartu su kaikuriom svajonėm, iliuzijom ir grįžimo sapnais.

DAINUOJANTI JAUNYSTĖ

Žodžiai KAZIO BARŪNO

Muzika komp. JULIAUS GAIDELIO

Jaunystės mūs dienos
Dainuojam kiekvienas,
Dainuojam, žygiuojam,
Nežinom kas kliūtis.

Už Lietuvą brangią
Kovot pasirengę
Jai laisvės saulutė vėl nušvis.

Dainuojanti jaunyste,
Lyg pasaka graži,
Nebėki, neskubėki,
Pabūki su mumis.

Į mokslą, į šviesą,
Pažinkime tiesą,
Už auksą mūs niekas nenupirks.

Dainuojanti jaunyste,
Skrajoki sakalu augštai.

Pavasario dienos,
Pražydę purienos,
Dainuojam, sportuojam
Ir džiaugiasi širdis.

Mus erdvės vilioja,
Nebijom pavojų,
Vaidenas gražesnė ateitis.

Dainuojanti jaunyste,
Kaip pasaka graži,
Nebėki, neskubėki,
Pabūki su mumis.

Jei kartais paklystam,
Tai vėl pasirįžtam
Pakilti ir eit keliu tiesiu.

Dainuojanti jaunyste
Skrajoki sakalu augštai.

APIE VARĖNOS POLIGONO STOVYKLĄ 1941 METAIS

(Prisiminimai)

A. GRIGAITIS

RYŠIŲ KUOPA

Gegužės mėn. pradžioje, 1941 m., į Varėnos poligono stovyklą buvo atsiųstas ryšių kuopos būrys su vadu vyr. leitenantu N. Jis buvo suvalkietis, kilęs nuo Kudirkos Naumiesčio. Būrys pasistatė palapinę prie pat sanatorijos miško ribų. Kartu su savo kareiviais, palapinėje apsigyveno ir jų vadas. Nors naktys dar būdavo šaltos, tačiau jauniems vyrams — tai ne vargas.

Vyr. ltn. N. padarė mums į sanatoriją vizitą. Mes, ta proga, jį pakvietėme dažniau pas mus apsilankyti vakarais. Po dienos užsiėmimų, karininkui buvo gera proga praleisti vakarus savųjų tarpe, o mums buvo malonu turėti sveti, su kuriuo buvo galima laisvai ir atvirai pasikalbėti, nes mūsų politinės pažiūros buvo vienodos. Taip mūsų svetys, taip ir aš pats, buvome laikomi "trefni", nepatikimi tarybų valdžiai.

Varėnos sanatorijoje turėjome raštininką, rusą imigrantą, vedusį lietuvaitę, kuri ėjo šeimininkės pareigas sanatorijoje. To raštininko, jau pagyvenusio žmogaus, širdis, atrodė, buvo Lietuvai svetima. Kartą, net pats Sveikatos departamento direktorius buvo pataręs juo atsikratyti. Tačiau, sanatorijos šeimininkės vyro, dėl jų gausios šeimos, nekliudžiau. Vėliau yla išlindo iš maišo. Jis pats pasigyrė, jog visą laiką buvęs sovietų agentas Lietuvoje. Vėliau, už gerą, jis man atsilygino parašydamas ant manęs skundą rusų saugumui, būk tai aš žeminąs raudonąją armiją. Mat, rusų kariuomenės žygio į Lietuvą, į bazes, metu, stebėjau prie plento jų judėjimą. Teko tada matyti raudonosios armijos motociklą — plerpynaitę. Mūsų raštininkas nugirdęs mano pašaipą apie tą sovietų karinį motociklą, to neužmiršo . . .

Dažnai lankantis pas mus ryšių būrio vyr. leitenantui, raštininkas pradėjo šnipinėti po mano buto langais, ar aš, kartais, nerengiu kokio sąmokslo prieš sovietus.

Kartą ryšių būrį aplankė gen. Karvelis, kartu su rusų pulkininku. Kad rusui įtiktų, gen. Karvelis su kareiviais kalbėjo tik rusiškai, nors pastarieji nė žodžio rusiškai nesuprato. Žinoma, pasikalbėjimas išėjo lyg kiaulės su žąsimis . . .

Kartą praėjo trys dienos, ir mūsų svetys pas mus neapsilankė. Pamaniau, gal išvažiavo kur tarnybiniais reikalais. Dėl visa ko nueinu į palapinę pasiteirauti. Nagi, vyr. leitenantas guli lovoje su 39 laipsniais temperatūros. Nustatau diagnozę — vidurių šiltinė. Patariau kuo greičiausiai vykti į ligoninę, nes palapinėje gali nušalti ir priedo gauti dar plaučių uždegimą. Ligoniui dietinį maistą gamino ir jį maitino žmona. Tik po trijų dienų atvyko karinis gydytojas, o po savaitės ligonis buvo išvežtas į Vilnių, į ligoninę.

Vyr. ltn. N., galų gale, pasveiko, tačiau grįžus sveikatai, jis buvo rusų išvežtas į Sovietiją. Tam, atrodo, pagelbėjo mūsų sanatorijos raštininkas, sovietų agentas.

RAUDONASIS DANTŲ GYDYTOJAS

Besikuriant Varėnos poligono stovyklai, kartą pas mane į sanatoriją užėjo korpo, ar divizijos dantų gydytojas, pagal pavardę — žydas, kilęs iš Klaipėdos. Susipažinus, jis paprašė priimti pas mus vasaroti jo sūnų, kokios 12 metų berniuką, kuris galėtų padraugauti su mano 10 metų sūnumi. Reikalingus produktus, jis pažadėjo, pristatyti iš karinės krautuvės. Jo prašymas ir pasiūlymas man, iš karto, nepatiko. Leisti mano sūnui kartu gyventi su svetimu berniuku, kurio tėvas, tikriausiai, yra raudonųjų simpatikas, o gal ir jų agentas, o sūnus gal jau priklauso ir raudonajam jaunimui, man atrodė pavojinga. Dantisto sūnus galės iškvosti iš mano sūnaus, ką tik panorės apie mus, galės sekti, kas pas mus atsilanko ir panašiai.

Mandagiai, iš karto, aš nesutikau ir pažadėjau jam duoti atsakymą pasitaręs su žmona. Žinojau, jog ir iš žmonos gausiu neigiamą atsakymą, tik norėjau šio klausimo sprendimą nudelsti.

Tas dantų gydytojas, beveik kasdieną, neduodavo nei man, nei mano žmonai ramybės. Pagaliau, nebeiškentę, neva sutikome priimti jo sūnų porai mėnesių vasaroti pas mus.

Svečiuojantis pas mus kai kuriems karininkams iš stovyklos, užsiminiau jiems apie dantų gydytojo prašymą. Visi mūsų svečiai, kaip vienas, pritarė mano nuomonei, kad tas gydytojas yra komunistas ir tik nori savo vaiką pa-

ŠIRVINTŲ MIESTO IR APSKRITIES KARO KOMENDANTŪRA

P. GUDELIS

Jau septinti metai, kai skaitau KARĮ, bet nesu pastebėjęs jame nei vieno straipsnio apie karo komendantūras. O Lietuvos kūrimosi laikais jos turėjo didelės reikšmės ir buvo steigiamos kiekvienoje apskrityje.

Man teko 1919 m. įsteigti Joniškėlio aps. karo komendantūrą, trumpą laiką kartu eiti Biržų aps. karo komendanto pareigas ir abi komendantūras sujungti į Pasvalio aps. komendantūrą. Apie jas gal teks vėliau parašyti, jei prieisiu prie Joniškėlio partizanų istorijos. Po to, buvau paskirtas Širvintų m. ir aps. karo komendantu. Tai buvo gal vienintėlė Lietuvos istorijoje komendantūra be "miesto ir apskrities", nes lenkai pasiskubino tą sritį pagrobti pirmiau negu aš spėjau ją perimti.

Skaitant KARĮ teko pastebėti, kad apie komendantūrų vaidmenį ir komendantų veiklą gana klaidingą supratimą turi net buvę žymesnieji karininkai, visą laiką ištarnavę kariuomenės daliniuose bei jos štabuose. Todėl manau bus pravartu seniesiems priminti, o jaunajai kartai plačiau papasakoti apie karo komendantūrų instituciją apskritai.

Nepriklausomos Lietuvos atstatymo darbą teko vykdyti bekovojant su į ją besibraunančiais priešais — komunistais rusais ir lenkais bei bermontininkais. Jaunai valstybei grėsė ne tik išoriniai pavojai, bet ir įvairūs priešai, bei negerovės šalies viduje. Ilgus metus vokiečių okupuotos Lietuvos gyventojai buvo labai demoralizuoti. Buvo viskas draudžiama, tai gyventojai tų draudimų mažai tepaisė. Buvo manoma, viskas leistina, tik nereikia įkliūti. Kadangi gyventojams buvo draudžiama laikyti ginklus apsigynimui, priviso plėšikų gaujų. O vokiečiai visai nesirūpino juos gaudyti. Daugelyje vietų gyventojus terorizavo pabėgusieji iš vokiečių nelaisvės buvę rusų kareiviai, vadinami "pliančikai". Rusijoje gyvenusių lietuvių tremtinių ir karių dalis, revoliucijos metu užsikrėtė komunizmu. Taigi, grįžusiųjų tarpe buvo ir komunistų agentų, kurie slaptai telkėsi ir ruošė dirvą jų laukiamiems rusams. Buvo sulenkėjusių lietuvių, kurie netikėjo į Lietuvos atstatymą ir rūpinosi Lenkijos įsigalėjimu. Jie agitavo prieš laikinąją vyriausybę ir verbavo jaunus vyrus į Lenkijos kariuomenę.

Kovai su visais tais vidujiniais priešais laik. vyriausybė, 1919.II. 10 d., išleido "Ypatingus Valstybės apsaugos įstatus" (Laik. Vyr. Žinių 4 nr.). Kartu buvo paskelbtas visoje Lietuvoje karo stovis — išimtinė padėtis, kai saugumo sumetimais, buvo suvaržytos gyventojų

---

talpinti mano šeimon kaip gerą šnipelį. Sužinoję kiti, kad toks paukštis įsikūrė pas mus, niekad nenorėtų nei mano namų slenkstį peržengti. Tokiu būdu, dantų gydytojui atsakėme jo prašymą. Žinoma, jis liko labai nepatenkintas, gal ir suprato, kas yra to neigiamo atsakymo kaltininkai.

MŪSŲ KARIŲ PASLAUGUMAS

Ėjo skubūs stovyklos įrengimo darbai. Stovykla buvo įrengiama toje vietoje, kur caro laikais buvo miško stovykla, šalia sanatorijos. Korpo štabui buvo numatytos Dainavos sanatorijos patalpos. Pati Dainavos sanatorija dar 1940 m. lapkričio mėn. buvo perkelta į Kačerginę, prie Kauno. Kariams gyventi buvo statomos palapinės. Tam reikalui iš artimiausių miškų buvo kertamos ir vežamos kartys. Medžiagą vežė sunkvežimiais mūsų kariai.

Tuo pat metu, norėjau patikrinti, ką mano sūnus išmoko per žiemą besimokydamas. Susitariau su Varėnos I mokytoju M. (vėliau išvežtu į Sibirą), kad mano sūnų iškvostų. Tačiau prieš pat kvotimus mokytojas M. buvo perkeltas Varėnos II mokyklon. Neturėdamas savo susisiekimo priemonių, paprašiau karinio šoferio O., kad važiuodamas Varėnon II į mišką, pavežėtų ir mano sūnų į mokyklą kvotimams.

Šoferis O. sutiko berniuką nuvežti ir parvežti, lyg ir apsidžiaugęs, kad gali padėti lietuviui, savam žmogui. Ir tikrai, sūnų jis nuvežė ir parvežė, bet grįžo be karčių. Kai įspėjau jį, kad būtų atsargesnis ir nenukentėtų neparvėždamas medžiagos, jis tik atsakė, kad stovyklos gali palaukti, reikia dabar žiūrėti savų, lietuviškų reikalų.

(Bus daugiau)

pagrindinės teisės. Tuos įstatus įgyvendinti buvo pavedama karo komendantams. Reikia atminti, kad į kiekvieną steigiamą apskritį laik. vyriausybė skirdavo šiuos savo atstovus: apskrities viršininką, aps. milicijos vadą ir aps. karo komendantą.

Tačiau iš priešų atvaduotose apskrityse pirmiausia būdavo skiriamas karo komendantas. Jam būdavo pavedamas tam tikro dydžio karinis dalinys, bene virš šimto karių. Tose apskrityse komendantas būdavo pradžioje vienintelis gyventojų reikalų tvarkytojas. Jis turėdavo išvalyti apskritį nuo besislapstančiųjų priešvalstybinių gaivalų, surankioti gyventojų slaptai laikomus ginklus, o įvairiems pareigūnams bei patikimiems gyventojams išduoti leidimus ginklams laikyti. Galima pasakyti, kad k-tas turėdavo sutvarkyti apskritį tiek, kad joje galėtų saugiai veikti civilinės valdžios atstovai ir savivaldybių pareigūnai.

Karo komendantas leisdavo aps. gyventojams įsakymus, o už jų nevykdymą turėjo teisę bausti tam tikro dydžio baudomis (bene ligi 10,000 ostmarkių) ir kalėjimu (rodosi, ligi trijų mėn., gerai nebeprisimenu). Komendantai buvo įpareigoti sekti jų aps. leidžiamą spaudą bei nustatyti, kas draudžiama spausdinti. Nusižengusius tiems draudimams leidėjus galėjo bausti, visai, arba tam tikram laikui sustabdydamas tų laikraščių leidimą ir uždėti pinigines baudas. Be aps. komendanto leidimo buvo draudžiami vieši susirinkimai. Kad užkirtus kelią tamsiesiems gaivalams, buvo varžomas gyventojų judėjimas naktimis. K-tai žiūrėdavo taip pat, kad gyventojai klausytų kitų valdžios pareigūnų reikalavimų, ir neklausančius atitinkamai bausdavo. K-tas skelbdavo karininkų bei puskarininkių mobilizaciją, o naujokus šaukiant, pirmininkaudavo šaukimo komisijos posėdžiuose.

Pasienio apskričių karo komendantai turėdavo dar vieną ypatingai svarbų uždavinį — sustabdyti maisto išvežimą į užsienius. Būdamas Joniškėlio aps. komendantu, turėjau progos įsitikinti, kiek tas darbas buvo svarbus valstybei. Jei laik. vyr. nebūtų laiku susirūpinusi sustabdyti javų ir kitų maisto produktų išvežimo, tai būtų pritrūkusi maisto savo miestams ir kariuomenei.

— — —

Vokiečių okupacijos laikais, Lietuvos ūkininkai, nepaisydami vokiečių žandarų stropumo ir gręsiančių baudų, buvo gerai išmokę slapstyti maisto produktus, tai patys bado nekentė ir dar į miestus parduodavo. Kaimyninėje Latvijoje padėtis buvo daug blogesnė, nes palyginant su Lietuva, iš jos daug daugiau ūkininkų buvo išbėgę į Rusiją. Be to, Latvija turėjo daugiau, negu Lietuva, didelių miestų. Taigi sugrįžusieji po karo Latvijos miestų gyventojai pajuto didelį maisto nepriteklių. Negaudami maisto pas savo ūkininkus, šimtų šimtai badaujančių latvių "maišelninkų", dažnai vaikus vedini, kasdien užplūsdavo Lietuvos pakraščius, mainikaudami drabužius ir kitokias miesto gėrybes į maisto produktus.

Atsirado savanaudžių lietuvių bei latvių, kurie pradėjo tomis vertybėmis spekuliuoti; vežimais vežti javus ir maisto produktus į Latviją, o iš ten įvairų turtą, ypač daug baldų. Spekuliantai būdavo baudžiami prekių, arklių ir vežimų konfiskavimu ir piniginėm baudomis. Iš "maišelninkų" maistas būdavo atiminėjamas, kas privesdavo prie širdį veriančių scenų.

Galima sakyti, kad kova su maisto išvežimu buvo nemaloniausia ko-to pareiga. Paminėsiu vieną epizodą, kuris prikišamai rodo, kad k-to pareigos būdavo daug nemalonesnės, negu kurio kito karininko, tarnavusio kariuomenės dalyse.

Nuvežti į Latviją javų ir įsigyti ten kitokių gėrybių surizikuodavo ir pavieni ūkininkai. Taip pasielgė ir vienas mano kaimynas, buvęs dalyvis partizanuose, Ignas P. Komendantūros kareiviai, pasiųstieji saugoti pasienio gyventojus nuo bermontininkų plėšimų, sugavo jį nakčia važiuojantį per sieną. Jei jis būtų gražiai atsiprašęs, gal jie būtų jį tik sugrąžinę. Tačiau, jis, pasididžiuodamas draugiškumo ryšiais su manim, pagrasino apskųsti juos man, jei jie jo nepraleis. Tas buvo grupės vadui jau perdaug. Jis surašė išsamų pasipriešinimo aktą ir su kareiviu pristatė P. į komendantūrą.

Ar galėjau aš tuo atveju pasielgti kitaip, kaip mano išleistuose įsakymuose buvo viešai paskelbta? Skaudančia širdimi turėjau viską konfiskuoti ir I. P. pėsčią paleisti į namus. Mano buvęs draugas virto mano aršiausiu asmeniniu priešu. Kad atgavus savo turtą, jis ilgus metus davinėjo kur tik sumanydamas skundus ant manęs. Gal 3-4 metams po įvykio praėjus, jau ūkininkaudamas, turėjau pasiaiškinti valstybės prezidentui dėl jo paduoto skundo.

Išstodamas iš kariuomenės, buvau susidaręs mano vadovautų dalinių įsakymų komplektus. Paaiškinime pacitavau spekuliacijos draudimo įsakymą ir pridėjau ūkio dalies įsakymo k-tūrai nuorašą, kuriame buvo išvardyta, kad konfiskuoti I. P-nio arkliai ir tiek tai centnerių javų buvo perduoti suėmimo komitetui, tiek tai maisto produktų įrašyta į k-tūros pajamas, o vežimas ir botagas, suėmimo k-tetui sutinkant, paskirti komendantūros gurguolei.

Nors atitolstu nuo temos, bet vargu ar su-

Straipsnio autorius kpt. P. Gudelis 1919 m.

siras kita proga aiškiau pabrėžti, kad ir anais laikais buvo ne tik uolių valstybės rėmėjų, bet ir demoralizuotų, savo asmeninius reikalus augščiau statančių asmenų. Pvz., turėjau kitą, taip pat gerą kaimyną, rusų kariuomenėje ūkio dalies puskarininkiu tarnavusį, su kuriuo karo metu susirašinėjau ir buvau gavęs jo nuotrauką uniformoje. Jis taip pat aktyviai dalyvavo partizanuose. Tačiau kai paskelbiau karininkų ir puskarininkių mobilizaciją, nenorėjo prisipažinti tokiu buvęs. Neatsižvelgdamas į jo prašymą užmiršti, kad jis buvo puskarininkis, mobilizavau ir paskyriau k-tūros ūkio vedėju. Juo būdamas, jis neberodė jokio uolumo ir labai paviršutiniškai tvarkydamas atskaitomybę, sudarė vėliau daug rūpesčių, kai valstybės kontrolė surado trūkumų. Būdamas mano pavaldiniu, jis savo nepasitenkinimą slėpė, bet kai abu išėję iš kariuomenės, tapome ūkininkais, jis aiškiai parodė, kad tą jo mobilizavimą jis negalėjo man atleisti.

Panašiai visam amžiui buvo sugadinti santykiai su kitu vidurinį mokslą išėjusiu pažįstamu jaunuoliu, kai jis buvo šaukiamas naujoku. Naujokų šaukimo instrukcijoje nebuvo nuostato, kad norintieji mokslą tęsti jaunuoliai atleidžiami nuo šaukimo, todėl jis norėjo prikalbėti mane pripažinti jį netinkamu karo tarnybai. Tačiau, komisija rado jį tinkamu. Vykti į Karo mokyklą jis nenorėjo, tai paskyriau k-tūros raštininku. Kad jis savo palankumą knygai, o ne šautuvui kiekviena proga demonstruodavo, nelaikydavau nusidėjimu. Bet kad jam teko porą metų tarnauti kariuomenėje ir tik po to studijuoti, jis ligi šiol kaltininku laiko ne įstatymus, bet mane, nesutikusį tuos įstatymus apeiti.

Dar sudėtingesnės komendantų pareigos buvo tose šiaurės Lietuvos apskrityse, į kurias brovėsi bermontininkai. Kai 1919 m. vasarą į Joniškėlio aps. pradėjo iš Latvijos lankytis plėšikaujančiųjų bermontininkų gaujos, tai iš Joniškėlio, o vėliau iš Pasvalio aps. k-tūrų būdavo siuntinėjamos komendantūros kareivių grupės į pasienio valsčius. Jos pasikviesdavo talkon valsčių miliciją, bei buv. partizanus, vad. garbės milicija, ir sėkmingai gindavo gyventojus nuo plėšikų.

Su Vilniaus kraštu susisiekiančių apskričių k-tams prisidėdavo dar ir kariuomenės priešakinių saugų pareigos. Ilgus metus komendantu ištarnavęs plk. J. Vėgėlis, lenkų pafrontės karo komendantų pareigas, tuo atžvilgiu, taip apibūdina (1962 Kario 66 psl.): "Karo komendantai gavo Krašto Apsaugos ministerio įsakymą: žvalgyti ir sekti lenkų kariuomenės veržimąsi, jai trukdyti ir priešintis, laikyti ryšį su savo kariuomenės artimesnėmis dalimis ir teikti žinias Vyr. Karo štabui ir artimoms savo kariuomenės dalims". Širvintų komendantūros kuopa, kaip vėliau matysime, buvo paversta tikra pasienio sargybos kuopa.

— — —

Kaip pradžioje minėjau, 1919 m. man teko iš Joniškėlio ir Biržų apskričių karo komendantūrų sudaryti naujai steigiamos Pasvalio aps. karo komendantūrą. Baigdamas tą darbą, rugpjūčio mėn. pirmomis dienomis nuvykau į Kauną. Krašto Apsaugos ministerijoje mane laukė įdomi staigmena. Rikiuotės skyriaus viršininkas, kuriam tiesioginiai priklausydavo komendantūra, rotmistras Vaitekūnas, išklausęs mano pranešimo, nepašykštėjo man pagyrimų už atliktą darbą ir pridūrė, kad jis turįs mano gabumams atitinkančią naują darbovietę. Jis paaiškino, kad Širvintų m. ir aps. karo komendantūra, labai svarbioje Vilniaus pašonėje, nerodo gyvybės ženklų ir todėl tarp Ukmergės ir Trakų aps. komendantūrų lieka spraga, per kurią varoma spekuliacija iš Lietuvos į lenkų užimtą Vilniaus kraštą. Todėl Krašto Aps. ministerija yra susirūpinusi suaktyvinti Širvintų k-tūros veiklą. Rotmistro Vaitekūno manymu, karininkas Po-

šiūnas buvo perlėtas, o aš būčiau ten labai tinkamas. Jis apsidžiaugė sužinojęs, kad aš moku lenkiškai, nes tas palengvino man suartėti su lenkiškai kalbančiais gyventojais. Todėl jis ir kvietė mane Širvintų karo komendantu. Sutikau tuojau nuvažiuoti į Širvintas pasižvalgyti ir sugrįžęs iš ten, duoti savo atsakymą.

Mano manymu, Širvintų apskritis buvo vokiečių okupacijos padarinys, kaip ir Joniškėlio aps. Vokiečiai buvo įsteigę smulkias aps., kad lengviau galėtų išsiurbti iš gyventojų įvairias pyliavas, duokles bei pravesti rinkliavas.

Kai 1919 m. gegužės mėn. 3 d. karin. J. Variakojo vadovaujama Panevėžio apsaugos rinktinė užėmė Ukmergę, tai į Širvintas buvo pasiųsta viena kuopa kareivių, kurie gegužės 5 d. išvarė iš ten raudonarmiečius. Netrukus atvyko iš Vilniaus lenkų dalinys. Susitikimas buvo draugiškas. Gegužės 6 d. jie net drauge užėmė Giedraičius.

Apie Širvintų komendantūros pradžią man pavyko surasti žinių P. Rusecko "Savanorių Žygių" I tome iš atspausdintų aviac. plk. A. Mačiuikos ir viršilos A. Užpalio atsiminimų.

Plk. Mačiuikos žiniomis, gegužės mėn. Širvintose stovėjo viena, karin. Džiuvės vadovaujama kuopa, bet "gegužės mėn. antroje pusėje, kai 1 pėst. pulkas pradėjo bolševikus pulti Anykščių - Utenos kryptimi, mūsų kareivių kuopa išėjo iš Širvintų. Išeidama paliko karin. Pošiūną su penkiais kareiviais". Kar. Pošiūnas pasiskelbė komendantu ir pradėjo rinkti savanorius k-tūros kuopon.

Vyr. pusk. A. Užpalis, įstojęs į kuopą birželio 1 d., rado joje jau apie 30 jaunuolių. Jis rašo: "Į savanorių eiles daugiausia stodavo iš Gelvonių, Musninkų, Šešuolių valsčių, o iš Širvintų vls. neįstojo nė vienas, nes čia daugybė sulenkintų lietuvių . . . Šalia mūsų kom-ros apsigyveno lenkų komandantas su savo kareiviais. Tuo būdu įsikūrė dvi valdžios. Vietiniai gyventojai buvo linkę prie lenkų valdžios. Lenkų komtas suorganizavo vls. valdybą, o mūsų kom-tas įsteigė paštą. Komendantūros ir kareivių veikimas buvo labai sunkus, nes gyventojai piktai į mus žiūrėjo" . . .

"Šiaip gyvenimas kom-roje būtų pusėtinas, nes maistą turėjome gerą. Bet užtat drabužių stoka labai pakenkė mūsų k-ros augimui, nes daugelis, atėję užsirašyti į savanorius ir sužinoję, jog kai kurį laiką reikės dėvėti savo rūbais ir apavu, grįždavo namo. Taip pat apsiginklavimas ir amunicija buvo labai silpni; turėjome vos tik 10 tinkamų šautuvų, o penkiolika kitų buvome sumedžioję iš vietinių gyventojų. Kai kurie iš jų buvo visiškai netinkami: be užraktų, skylėtos tūtos, sutrūkusios buožės".

Taip pat liūdnai apibūdina kuopos stovį ir plk. Mačiuika: "Komendantūros kuopa darė slegiantį įspūdį: žmonės apsirengę savais drabužiais ir labai įvairiai. Neturtingesnieji buvo basi ir apiplyšę. Net drovu buvo juos statyti rikiuotėn. Į tą mūsų k-ros skurdą lenkai pirštu rodė, kas mums buvo ypač skaudu. Lenkai, nors irgi buvo skurdžiai aprėdyti, bet vis tik buvo uniformoje ir visi turėjo ginklus".

Toliau Užpalis rašo: "Savanorių tarpe nebuvo nė vieno, kuris būtų mokėjęs karinę mankštą. Tik kiek vėliau įstojo į mūsų eiles gimnazistas Antanas Mačiuika, kuris turėjo supratimą apie karines pamokas. Jis ir padėdavo lavinti jaunuosius savanorius".

Iš plk. Mačiuikos Atsiminimų aiškėja, kad "tas įvyko 1919 m. liepos mėn. 4 dieną. Man tada buvo 17 metų".

— — —

Tuojau gavau komandiruotės dokumentus ir atitinkamą įgaliojimą ištirti Širvintų k-tūros būklę. Patogiausia buvo važiuoti per Kaišiadorius, kur stovėjo Trakų aps. k-tūra ir jos k-dantu buvo gerai man pažįstamas kar. Kundrotas. Pas jį sužinojau, kad nesant Širvintose stiprios k-tūros, lenkai ta spraga laisvai susisiekia su Lietuvos dvarininkais ir spekuliantai veža iš Lietuvos į Vilniaus kraštą javus, cukrų ir kitus maisto dalykus. O nei Ukmergės, nei Trakų aps. k-tūros neturi pakankamai jėgų juos sustabdyti. Apie Širvintų aps. gyventojus jis buvo nuomonės, kad jie yra labai pasyvūs ir abejingi Lietuvos ateities atžvilgiu, nes vietiniai dvarponiai varo stiprią agitaciją prieš laik. vyriausybę. Jis patarė man priimti Rik. sk. viršininko pasiūlymą ir pažadėjo glaudų kaimyniška bendradarbiavimą.

Kaišiadorius pasiekiau traukiniu, o toliau reikėjo važiuoti pastotimis per Čiobiškį ir Musninkus.

— — —

Šia proga pravartu paminėti dar vieną anų laikų instituciją — stuikas, pastotis. Dabar beveik kiekvienas JAV darbininkas turi savo auto ir važinėja, kur akis traukia. O mašinų neturintieji gali pasinaudoti įvairiomis kryptimis einančiais autobusais. Tačiau prieš 47 m. Lietuvoje mašinas turėjo tik kaikurie ministeriai. Aps. viršininkai ir komendantai turėdavo etatuose karietą ir porą arklių. Autobusų susisiekimo visai tada nebuvo. Todėl tarnybos reikalais važiuojantiems valdininkams tekdavo naudotis pastotimis.

Pastotis privalėdavo duoti iš eilės visi ūkininkai. Pastotininkas pasikinkęs paprastas va-

žėčias, ir pasiėmęs arkliui pašaro ir sau maisto, turėdavo atvažiuoti iš ryto į vls. v-bą ir pasilikdavo "zauksoti" lig popiečio. Šios prievolės ūkininkai labai nemėgo. Po karo buvo jaučiama didelė arklių stoka ūkiuose. Praleisti ištisą dieną be darbo arkliui ir darbininkui (o taip dažnai atsitikdavo nuošalesniuose valsčiuose) ūkininkams atrodė didžiausia nesąmonė. Rodos, kad pastočių kiekis būdavo skiriamas pagal ūkio dydį, viena pastotis nuo tam tikro hektarų skaičiaus. Bet už pastotis, kaip ir už vieškelių taisymą, ūkininkai negaudavo jokio atlyginimo. Pastočių davimo pareigą ūkininkai laikė neteisingu jų apsunkinimu dar ir dėl to, kad turtingesnieji už juos miestiečiai pirkliai ir laisvų profesijų atstovai, net laikantieji arklius, nei pastočių neduodavo, nei jokių mokesčių jų vieton nemokėdavo.

Važinėjimas pastotimis nesudarydavo malonumo, jei vežiku būdavo pats ūkininkas. Tada tekdavo pajusti jo nepatenkinimą. Samdiniai, suprantama, būdavo patenkinti, galėdami visą dieną pradykinėti.

— — —

Mano mėginimai užmegzti platesnį pasikalbėjimą su Kaišiadorių pastotininku nepasisekė. Jis tik trumpai atsakinėjo į mano klausimus, kaip vadinasi ta ar kita vietovė. Todėl turėjau daug laiko apmąstyti savo kelionės tikslą ir numatomąjį naują paskyrimą.

Nuotaika buvo keistoka. Joniškėlio aps. susisiekė su Latvija ir turėjo aiškią sieną. Čia, gi, važinėjau Lietuvos viduriu, dargi šiapus jos sostinės, o turėjau jausmą, kad netoli dešinėje prasideda paslaptingoji sritis, klastingų "brolių" lenkų jėgos siena, atitvėrusi mus nuo Vilniaus.

Reikia pasakyti, kad mums, šiaurės Lietuvos gyventojams, Vilnius iš seno keldavo ypatingų sentimentų. Tai buvo miglotos praeities vaizdas, senoji pasakiškoji sostinė su Gedimino kalnu ir jame staugiančiu Geležiniu vilku. Daug realesni buvo Latvijos miestai Bauskė, Jelgava ir netgi Ryga. Jie buvo visiems gerai pažįstami. Ūkininkai veždavo į juos parduoti linų, javų, sodų vaisių, gyvų ir papjautų žąsų vežimus. Bauskės miesto mokykloje teko ir man 1905 m. mokytis, kol po sukilimo prasidėjo žiauri reakcija. Mokyklos direktorium buvo lietuvis Strazdas ir bent ketvirtadalį visų mokinių sudarė pasienio lietuvių vaikai. Jie gyvendavo atskiruose lietuvių bendrabučiuose. Jelgavos ir Rygos gimnazijos, bei pastarosios politechnikumas buvo labai populiarūs augštesniojo mokslo siekiančio jaunimo tarpe.

Vilniumi daugiau domėjosi senimas. Apsirgę, darydavo "užžadus", pasižadėdavo, jei pasveiks, aplankyti Aušros Vartus ir Kalvarijas, sugrįžę pasakodavo apie lenkų kalbos dominavimą ir skundėsi, kad su vietiniais gyventojais blogiau galėdavę susikalbėti, kaip su Rygos latviais.

Atgavus spaudą, inž. P. Vileišio Vilniuje leidžiamos "Lietuvos Žinios" ir ten įvykęs lietuvių "revoliucinis" seimas, praplėtė mūsų pažiūras į Vilnių, kaip į Lietuvos centrą. Dar daugiau Vilnius išpopuliarėjo I Pas. karo laikais, kai vokiečiams Lietuvą okupavus, ten pradėjo veikti nukentėjusiems nuo karo šelpti draugija ir visoje Lietuvoje prasidėjo lietuviškų mokyklų steigimas. Vėliau dėmesys susikoncentravo į Tautos Tarybos veikimą.

Man pačiam buvo tekę Vilnių tik vieną kartą aplankyti, kai 1918 m. spalio mėn. grįžau iš Užkaukazio. Ten susitikau Tautos Taryboje dirbusį savo krašto pažįstamą karininką K. Škirpą. Jis painformavo apie laukiamą karo pabaigą ir numatomus Lietuvos atstatymo darbus. Priprašiau jį pakviesti mane, kai būsiu reikalingas kariuomenei ir išvykau į savo tėviškę.

Tačiau likimas buvo kitaip lėmęs. Laik. vyriausybė, neturėdama jėgų sulaikyti raudonarmiečių, buvo priversta pasitraukti į Kauną. O Vilniaus kraštas ir Lietuvos šiaurė pateko į rusų bolševikų rankas. Kovai su jais buvome suorganizavę Joniškėlio partizanus, ir tik dabar, bolševikus išvarius, pirmą kartą atsidūriau, jei ne Vilniuje, tai bent jo pavartėje.

Vilniaus artumą pajutau privažiuojant Čiobiškį. Pasimatė iš Vilniaus atitekančios Vilijos (taip tada buvo vadinama Neris) krantai. Pats Vilijos vardas priminė išsiilgtąjį Vilnių. Atsiminiau Maironio verstąjį Ad. Mickevičiaus to vardo eilėraštį.

Vilija, mūsų upelių motutė,
Dugną tur aukso, o veidą kaip dangų;
Vandenis semia lietuvė — sesutė,
Širdžia ir veidu skaistesnė už bangą.

Puikios, malonios pakalnės ties Kaunu
Puošia jos tulpėmis Viliją srauną . . .

Tačiau tų apdainuotų Vilijos krantų Kaune man nebuvo tekę stebėti, nes nuvažiuodavau į ten tik kai susidėdavo daug reikalų. O juos atlikinėjant ministerijose ir intendantūroje vis reikėdavo skubėti. Be to, mieste ant Vilijos krantų visur stovėjo namai. Dabar, pamažu vežimėliui judant, ilgai grožėjaus jais, svajojau apie Vilnių ir apie dar tolimą Vilijos kelionę ligi Nemuno ir jūros . . .

Mylimą Nemuns, smarkiai apkabinęs,
Neša pro kalnus, per laukų platybes;

Glaudžia su meile prie šaltos krūtinės
Ir kartu skęsta į marių gilybes . . .

Tą dainą beniūniuodamas, pervažiavau Čiobiškyje ilgą, augštą Neries tiltą, Nors širdį traukė į rytus, į Vilnių, į kurį iš čia paneriais ėjo senovėje pagarsėjęs prekybos kelias, tačiau mano kelionės tikslas gulėjo šiaurėje.

Pakeitęs vls. v-boje pastotininką, tuojau išvažiavau į Musninkus. Miestelis guli dviejų didelių vieškelių, iš Maišiagalos į Gelvonius ir iš Kernavės į Širvintas, kryžkelėje. Kol naujas pastotininkas pašėrė arklį, pasidairiau miestelyje. Jis atrodė gana gerai. Buvo gražių namų. Pamaniau, kad apskrities mieste Širvintose, savo būsimoje rezidencijoje, rasiu dar erdvesnių pastatų. Tuo didesnis buvo mano nustebimas, kai įvažiavus į vieną kaimą, pastotininkas pasakė, kad tai Širvintos. Dar ilgai teko važiuoti, kol pasiekėme "miesto" centrą. Kaip paskiau paaiškėjo, miestelis buvo išsistatęs net per ištisus 2 km pagal Širvintos upę, lygiai taip pat, kaip Pasvalys pagal Lėvenį. Abu panašūs, nedideli miesteliai, kuriems likimo buvo skirta tapti beatsikuriančios Lietuvos apskričių centrais.

— — —

Buvo jau pavakarys, kai pagaliau suradau komendantūros būstinę. Raštininkai pakvietė komendantą karininką Pošiūną. Kelionės metu buvau apmąstęs, ką reikės pirmoje eilėje su juo išsiaiškinti. Buvau pasirengęs sutikti jo nepasitenkinimą, kai pradėsiu kalbėti apie jo pakeitimą. O išgirdau, kad jis jau seniai prašąs Rik. sk. viršininką jį iš šių pareigų atleisti. Skundėsi, kad turi vos porą dešimčių kareivių ir tik dalį jų ginkluotų, kad daugiau vietinių gyventojų savanoriais nestoja, o ir įstojusiųjų tarpe esą visai menkos vertės. Komendantas buvo išgavęs jiems Kaune tik uniforminių kepurių, ne visiems vokiškų mundurų ir pusbačių. Maistui gamintis turėjo lauko virtuvę. Priminė, kad keletas nusivylusių kareivių, pasišalino, net pasiimdami su savim valdiškus daiktus.

Apie Kar. štabą karin. Posiūnas kalbėjo pasipiktinęs, kad ten gaudavęs tik tuščių pažadų. Rik. sk. viršininkas visuomet ramindavęs jį ir viską pažadėjęs, liepdavęs grįžti, o nei pažadėtų kareivių, nei ginklų, nei drabužių neprisiųsdavęs.

Tuometinę padėtį Širvintose labai vaizdžiai apibūdina plk. Mačiuika šiais žodžiais: "Širvintos buvo mūsų valdžios bei visuomenės užmirštos: jokio viešo pranešimo. Tik retkarčiais pasirodydavo lietuviškas lapelis. Širvintos organiškai buvo surištos su Vilniumi. Iš ten gaudavo įvairių žinių, o į Kauną net ne labai kas ir kelią težinojo. Lietuviams gyvenimą Širvintose galėjo užtikrinti tik ginklas ir darbas. Deja, nebuvo nei vieno, nei kito" . . .

Kad karin. Pošiūno nusiskundimai Rik. skyriaus viršininku rotmistru Vaitiekūnu buvo pamatuoti, matyti ir iš plk. Mačiuikos paminėtų dviejų atsitikimų:

Rugpjūčio 1 d. lenkų žandarai suvarė gyventojus į susirinkimą, kuriame lenkų agitatoriai šmeižė Lietuvos vyriausybę ir ragino dėtis prie Lenkijos. Po to, lenkų išrinkti seniūnai vaikščiojo po kaimus rankiodami parašus dėtis prie Lenkijos. Karin. Pošiūnas rugpjūčio 4 d. pranešė apie tai Krašto Aps. ministerijai, o iš ten gavo atsakymą: "Nuorašas į Užsienio ministeriją. Karin. Vaitiekūnas. 8.VIII.".

O kai naktį iš rugpjūčio mėn. 17 į 18 d. į Širvintas atėjo apie 250 lenkų su 4 kulkosvaidžiais ir pradėjo suiminėti lietuvius pareigūnus, tai karin. Pošiūnas vėl skubiai kreipėsi į Krašto Aps. min., prašydamas pagalbos. Plk. Mačiuika rašo: "Šis karin. Pošiūno pareiškimas sulaukė trumpiausios bei būdingiausios rezoliucjos: "Į bylą. Karin. Vaitiekūnas. 23.VIII.".

Kadangi kar. Pošiūnas visa tai pasakojo nusiminęs, neslėpdamas savo nuomonės, kad čia nieko negalima padaryti, man susidarė įspūdis, kad jis yra permažai energingas ir apatiškas. Aš jau buvau patyręs, kad Kaunas nieko neturi perdaug, kad norėdamas ką intendantūroje gauti, privalėjai paduoti dvigubai didesnius reikalavimus, o ir tada gaudavai tik pusę būtinų reikmenų. Tie jo nusiskundimai manęs nebaidė. Tikėjaus tokius sunkumus nugalėti.

Kar. Pošiūnas parūpino man nakvynę pas kleboną kun. Navickį. Vakarieniaujant papasakojau jam, kokiu reikalu važinėju ir apie savo veiklą partizanuose. Jis jau buvo girdėjęs apie Joniškėlio partizanus ir labai juos vertino. Tas padėjo mums greitai suartėti ir atvirai pasikalbėti. Jis nusiskundė vietinių gyventojų abejingumu, jų skersakiavimu Lenkijos link ir dvarponių lenkų atvira simpatija pastarajai. Jo žiniomis, k-tūros savanorių tarpe buvo abejotinos vertės žmonių, ne tik dykaduonių, bet ir slaptų lenkų žvalgų. Jau keletas iš jų patarnavę ir pasiinformavę, buvo jau pabėgę. Su juo besikalbant man atėjo mintis, kad jei vietiniais žmonėmis negalima pasitikėti, tai reikėtų k-tūrą suorganizuoti iš patikimų savo krašto kareivių. Kun. Navickis tokiam sumanymui karštai pritarė. Atsigulęs dar gerokai tą mintį apsvarsčiau. Galutinai nusistačiau, ilgai negaišdamas, grįžti į Kauną ir priimti paskyrimą su sąlyga, jei leis man suorganizuoti visai naują komendantūrą Pasvalyje.

(Bus daugiau)

TVIRMEDĖS PILIS

PETRAS BŪTĖNAS

Kaip kitados Lietuvoje ir dabar neperseniai jau už Atlanto iš kaikurių specialistų profesionalų istorikų esu spaudoje susilaukęs išdidaus murmėjimo dėl Mindaugo augštaitinės *Varutos* pilies - tvirtovės jieškojimo (Apie Varutą galgi ir dabar pasiseks išspausdinti straipsnis, nes atsirasta ir naujų duomenų, specialistų profesionalų istorikų dar nesusirastų.), tai nepasitaisęs šįkart vėl nusidedu, ketindamas pakalbėti taip pat apie ir patiems visiems istorikams neaiškią irgi Mindaugo laikų "Tviremet'" pilį Žemaitijoje.

I. *Tvẽrai* 2, mstl., vlsč., parc. Telšių aps., Aitros (Jūros, Nemuno, kairio-rytinio įtako) augštupyje, apie 3 km į pietvakarius nuo *Lópaičių* 211 m augščio kalno Lópaičių kaimo lauke, čia visõs Žarėnų, Varnių, Laukuvos bei Kaltinėnų (Medviagalis 234 m augščio kalnas) augštumõs, pabrėžtina, vakariniame šone, o į vakarus bei pietvakarinius augštumų jau nebėra; apie 30 km į pietus nuo Telšių apsc., 64 km į rytus nuo Klaĩpėdos uosto ir į vakarus: 16 km nuo Varnių mstl., 60 km nuo Dubysos augštupio bei 140 km nuo Nevėžio prie Panevėžio mst.; nuo Šiaulių mst. į pietvakarius senas vieškelis 63 km eina ligi Tverų ir toliau į vakarus Klaipėdos link.

Tverų pilies uždavinys bus buvęs nuo Vokiečių teutonų-kryžiuočių ordino agresijos ginti Žemaitijos aruodo jos visõs plačiosios augštumõs ypač pietvakarius, tuo pačiu ginant ir visus Žemaitijos pietvakarius ligi Nemuno žemupio.

II. Šaknies *Tver-* ten dar yra: *Pa-tver-iai*, dv. Tverų vls. ir *Tverupis*, upelis Veiviržėnų vls. (Lupež. 176), Kretingos aps., 37 km į pietvakarius nuo Tverų mstl., 30 km į pietryčius nuo Klaipėdos; bus Tvẽr+up-is 1.

Kitur dar yra: *Tverijoniškiai*, k., dv. Raseinių aps. Šiluvos vls. (LAV. 224), Tver-ij-ōn-iškiai 1; *Tverẽčiaus ẽžeras* (Lupež. 176) prie Tverẽč-ius, -iaus 2, lenk. Twerecz, rus. Tvereč', mstl. Švenčionių aps. žiemryčiuose; *Tvertynas*, Semeliškės, k. Trakų aps. Semeliškių vls. (LAV. 401), Tver-t-ýn-as 1 su pošakniu *t*. Žr. "VIII".

III. Lopaičių kalno rytinėje pusėje papėdėje *miške* yra du maži ežerėliai: *Ruškis* (apie 3 ha) ir už jį dar mažesnis *Verlastis* (LE. XXXII, 88-89), kuriedu, suprantama, XIII amžiuje buvo kur kas didesni, ir miškams didesniems tada buvus. *Rùškis* 2, ež. Tverai, Lopaičių k. ir *Rùškio upãlis* — Gervės (Aitros kairio įtako) kairys įtakas, Tverai, Skaborų k. (Lupež. 140). Gi dėl antro ežerėlio Lupež. 186 p. rašo: *Varleistis* 1, ež.: 1) Telšiai, Džiuginėnų k. bei 2) Tverai, Lopaičių k., ir upelė *Varleistis* teka į Šiliškės ež. (Šiliškis, k. Nevarėnų vls.) Juodikių k. Telšių aps.

Lopaičių miškas yra minėtoje augštumoje, ir todėl čia tokia apylinkė, kur tikdavo ir tinka gerai toli žvalgyti į vakarus, pietvakarius ir pietus. Jei Žemaitijos aruodo visos didelės plačios augštumos tikdavo sen. Lietuvos valstybės gynybos reikalams, tai reiktų tarti, kad čia tokį atskirą vienetą sudaro ir Lopaičių kalnas, jo miškas su tais dviem ežerėliais suburtajai kariuomenei vandens nuolat turėti ir patys Tverai. Šiokioje patogioje vietoje bus buvusi pilis - tvirtovė su priešpiliais.

IV. 1219 metų (bet greičiausia anksčiau: 1213 ar ir dar anksčiau) priešmindauginės Lietuvos valstybės 21 kunigaikščio (Ten yra ir kunigaikštė *Plikienė* 1, Ipatijaus metraščio rašoma *Plikosova*, tark Plik-ós-ov-a; šiuos abu faktus pirmą kartą paskelbiau prieš kelerius metus "Karyje", o dabar ir specialistai profesionalai istorikai ima čia taisytis, prieš tai vis, būdavo, kunigaikščiu terasdami "vyrą" ir dar tarsi kokį rusą "Plikosovą".) sutartyje su rytinių slavų Valuinės kniažestva (=kunigaikštija) įrašytos lietuvių kunigaikščių giminės "a Rouš'kovičev" ir "a se Bouleviči" (PSRL. II. 735-736); V. T. Pašuto, Obrazovanije Litovskogo gosudarstva. Moskva 1959. 338). O tai yra *Ruškiaĩ* ir *Bùlos*: Ruškiū giminė ir Bulū giminė, — abi giminės lietuviškos. Z. Ivinskis, — LE. XXVI. 219-220 p. dėl 1219 metų sutarties Bulų ir Ruškių giminių 1961 metais rašo: "*Bulevičius* Mindaugas išnaikino, o *Ruškių* giminė talkininkavo Mindaugui. Nėra duomenų

TVERŲ GEOGRAFINĖ PADĖTIS. Iškarpa iš J. Andriaus Lietuvos 1956 m. žemėlapio ➔

SVENTOJI
DARBENAI
REKETE
BERŽORAS
EIGIRDŽIAI
TELŠIAI
NASRENAI
SATEIKIAI
KARTENA
STROPELIAI
BUKANTE
ARVAINIAI
ALKSNENAI
LIEPLAUKE
VIESVENAI
PALANGA
TOBAUSIAI
KRETINGA
KARTENA
PLUNGE
KLIBIAI
KANTAUČIAI
LAUKO SODA
BUDRIAI
GANDRIŠKOS
PILKI
ŽLIBINAI
BAJORAI
KRETINGALE
JOKUBAVAS
ŽARĖNAI
JANAPOLE
KOPUSTAI
KARKLE
KALOTE
PLIKIAI
MIKOLIŠKIAI
STULGĖNAI
KULIAI
MEDINGĖNAI
KARALIŠKIAI
KLEMIŠKE
GIRULIAI
GARGŽDAI
VEŽAIČIAI
RIETAVAS
TVERAI
VARNIA
KLAIPĖDA
ENDRIEJAVAS
DOVILA
ŠMILTYNĖ
RIMKAI
DECKIAI
STUKAS
GIRĖNAI
MAŽKUVA
POŽERE
MICKAI
KAIRIAI
POŠKOS
VEIVIRŽĖNAI
JUDRĖNAI
PRIEKULĖ
VANAGAI
JUODKRANTĖ
PAJŪRALIS
KVĖDARNA
SVĖKŠNA
TUBINES
BALSIAI
VARSĖDŽIAI
VILKYŠKIAI
ŠILALĖ
ŽYNIAI
SAUKOS
KUKORAI
TENENIAI
PAJŪRIS
UPYNA
PERVELKA
KARVAIČIAI
PREILA
KINTAI
RAMŠIAI
GARDAMAS
ŽEMAITKIEMIAI
ŽVINGIAI
VAITIMIENAI
VENTĖ
ŽEMAIČIŲ NAUMIESTIS
VAINUTAS
PESLIAI
DIDKIEMIS
ŠILUTĖ
VERDAINE
DEGUČIAI
PAGRAMANTIS
GERVIČIAI
NIDA
RUSNĖ
JUKNAIČIAI
KATYČIAI
ŽYGAIČIAI
JUODPETRIAI
VYŽIAI
KOGĖLIAI
ŠARTININKAI
TAURAGĖ
GAURĖ
NATKISKIAI
ROPKOJAI
POŽERŪNAI
AILGALIAI
ŠAKONAI
DUSENAI
PAJŪRIS
KARKLĖ
STONIŠKIAI
KAMŠČIAI
RUKAI
GESIAI
GUDAI
ANUŽAI
PLAŠKIAI
KALNININKAI
SKEGIAI
IKYTUPĖNAI
PAGĖGIAI
PAKRIOKAI
NAUJOJI
VILKYŠKIAI
ŽUKALE
VILKDAUBIS
VIESVILĖ
LAPYNAI
ISE
TOVE
KRYŽIONAI
GASTOS
ILŽE
(TILSIT)
NEMUNAS
METEŽERYNAI
LENKININKAI
LAUKNOS

nustatyti, kur buvo tų sričių kunigaikščių valdos. Jos turėjo būti *rytinės* Lietuvos žemėse. Iš tų ankstybųjų ir atsitiktinių šaltinių (Jie ankstybieji, bet ne atsitiktiniai. *PB*) nėra įmanoma toliau nustatyti Ruškių giminės kunigaikščių likimą."

Galutiniau nieko negaliu pasakyti dėl *Ruškio upālio* ir *Ruškio* ežero, o tik šitiek: tai asmenvardiniai vandenvardžiai nuo asmv., pav. *Ruškỹs* 4; antra, šaknies *Rušk-* (Ruškys) pavardžių esama labiausia Žemaitijoje, taigi Lietuvos vakaruose, o šaknies *Rukš-* (Rukšà 4) pavardžių — Augštaitijoje, taipgi Lietuvos rytuose.

Tuo būdu Tverų vietovė ir apylinkė yra paženklinta *Ruškių* pavardės, ir jau iš senovės, nes, mat, tos pavardės ten esama net ir vandenvardžių.

V. "Pirmosios žinios apie Tverus siekia XIII amžių. Mindaugo laikais Tverai buvo sutvirtinta vietovė ar pilis, kur laikėsi Žemaičių valdytojas kng. Vỹkintas. 1251 metais Mindaugas su kariuomene buvo atvykęs prie Vykinto pilies, vad. *"Tviremet"* (manoma, kad tai Tverai), bet jos nepaėmė. Vykintas ir Taūtvilas puolę Mindaugą, kuris toj kovoj prie Tverų buvęs sužeistas" (1965 m. LE. XXXII, 89)." Žemaitijoje metraštis mini *Tviremet'*, — tai 'gorod Vikintov', t.y. vietinio kng. Vykinto valdžioje. *Tviremet'* taip pat buvo stipriai sutvirtintas (=gorod, t.y. miestas, kaip ir 'grad Vorouta' — Mindaugo *Varutà* pilis-tvirtovė. PB.) PSRL. II. 818" (V. T. Pašuto, Obr. Lit. gos. 1959 m. 261 p.) "*Tviremet'* Mindaugas nepaėmė, pats buvo sužeistas ir grįžo 'v zemliu svoju' (=į savo žemę, anot metraščio. PB.) PSRL. II. 736, 818" (V. T. Pašuto, Obr. Lit. gos. 379). LE-joje atskiromis nėra "Tviremet'" nurodyta.

Vadinasi, ar *Tviremet'* yra *Tverai*, ar kuri kita gyvenvietė ar vietovė, — vis dar nėra tikra, kaip nėra žinios, į kurią vietą "savo žemėje" Mindaugas su savo kariuomene iš ten grįžo, suprantama, grįždamas arba į žiemryčius, arba į rytus, arba į pietryčius; taip pat nežinoma, ir iš kur kuriais keliais jis tada su savo kariuomene bus buvęs pasiekęs "Tviremetį".

Bet, kaip ir *Tverai*, ir *"Tviremet'"* buvo Žemaitijoje, taigi į vakarus nuo Nevėžio ir į vakarus net nuo Dubysos, kuri laikoma yra Žemaitijos visaip ryškiąja rytine riba, nuo kurios į rytus jau Augštaitija ir, jei pačią erdvę imsime — Mindaugo valdomoji sritis. Kadangi Žemaitijos rytinė riba esanti buvusi Nevėžis, — tas klausimas istorikams dar teks rūpestingai persvarstyti; taip pat ir klausimas, kuriose apylinkėse ir kada pirmučiausia bus atsiradęs *žemaičio* kraštovardis, ne tautovardis.

Bet tuokart, 1213-1219 metais, lietuvių kalba dar nebuvo suskilusi į *augštaičių* ir *žemaičių* tarmes. Ir todėl visoje priešmindauginėje ir mindauginėje Lietuvos valstybėje tegalime laikyti veikus *lietuvius* be jokio kalbinio jų skirtumo. Tada dėl to lengviau yra orientuotis ir visoje senovinėje mūsų istorijoje. Jei *Žemaitija* jau minima (ji minima ir 1219 metų metraštiniame sutarties apraše), tai labai gerai: didelė nauda mūsų senovinei istorijai. Bet ji tėra kaip, tiesa, net labai ryški sen. Lietuvos valstybės geografinė ir žemėvaizdinė sritis — valstybės vakarinė pusė į šiaurę nuo Nemuno žemupio. Gi kada ir kaip atsirado lietuvių kalbos tarmės, — žr. K. Būgos Rinktinius raštus ir P. Joniko Lietuvių kalbos istorijos 59-64 puslapius.

VI. Sen. slav. *Tviremet'* (galinis priebalsis *t* yra minkštas) greičiausia yra sudėtinis žodis vietovardis, kaip rodo to žodžio ilgis ir struktūra: *Tvir-e+met'-* iš kam. **Tvir-i+med'-* (kur priebalsis *d* yra irgi minkštas), galint trumpėti ligi kam. **Tvir+med-*, kaip plg. *Taut-i+gird-as* 1 ir *Taūt+gird-as* 1 (žr. Bg. I. 261-265), *Žiem-ỷ+gal-a* 1 ir *Žiẽm+gal-a* 1 (žr. Bg, Lkž. CXXXIV p. §§ 190, 191). Dėl žodžio kam. *Tvir+med-* sandaros ir jo pirmojo sando vienodumo plg. *Tvìr+but-as* 1 ir *Tvìr+mant-as* 1, liet. asmv., ir dar žr. Trtm. PN. 111 p. bei AON. 189 p.

Antrasis sandas metraštyje sen. slav. yra *-met'*, turįs nebalsingą *t* iš balsingo *d*, manau, dėl jo atsidūrimo pačiame žodžio gale, absoliutinėje galūnėje. Todėl pagrindinės lyties tėra sandas *med-* (su minkštuoju *d*), ir tas sandas tebus nuo žodžio *mẽdis*, *mẽdžio*, o pastaroji lytis iš **medj-ā*, abiem atvejais minkštam *d* esant: *d'* ir *dj*.

O visas "Tviremet'" vietovardis restauruojamas būtų **Tvir-i+med-is* 1 ir **Tvìr+med-is* 1, arba ir **Tvir-i+med-ė* 1 ir **Tvìr+med-ė* 1, kur reikštų *Tviro,-ų medę=Tviro,-ų mišką=Tviro,-ų girią*, šiandie pasakant, *"Tvero,-ų medę, mišką, girią"*, žinoma, jei metraštinis *"Tviremet'"* tikrai yra Tverai ar "Tverų miškas" netoli Tverų

Mat, žemaičių yra *mẽdė* 2 "giria, miškas"; net augštaičių tebėra, pvz. Dieveniškių, Lazūnų, Valkininko apylinkėse, *mẽdžias* "miškas" (Bg. I. I. 546, II. 257), tik jau naujesnės *medžio* lyties, o ne senesnės **medjā* ar *medės*; prūsų *median* neutrum, vs. vd. "miškas, giria" (Bg. II. 157, 257), o prūsų *garian* neutrum "medis, Baum" (Bg. II. 384); nebekalbant apie Žemaitiją, ir Augštaitijos vietovardžiuose, pvz. *Mẽdžgalaukis* 1, iš Medž+gal+lauk-is "miško (Didžmiškio) galo laukas" Biržų aps. Joniškėlio vls. Grūžių par.

Pavyzdžiui, kur sudurtiniuose vietovardžiuose antrasis sandas yra *med-*, kaip ir *Tvir+med-ės* vietovardyje: *Kathemedien*, gv. 1374 m., 1400 m.

Kathomedien, 1389m. *Katmedie*, dabar vok. Kattmedien, Rešliaus aps. (AON. 57-58), į vakarus nuo Prūsų ežeryno šiaurinės juostos, kur kamienas įvairuoja, turėdamas junges *i* ir *o* ir, galop, jų nebeturėdamas: **Kat-i+med-ij-*, **Kat-o+med-ij-* ir **Kat+med-ij-=*Katimedijai*, **Katomedijai* ir **Katmedijai* "**Kāt+medž-iai* 1". Dr. žr. Bg. II. 384 p. ir AON. 75 ir 93 p.: *Cukemedie* ir *Lusinemedien*.

Pavyzdys, kaip susiduria prūsų *median* "giria, miškas" su lietuvių *giria* "miškas": ana *Kathemedien*, gv. ir liet. *Kategiriai*, *Katgiriai*, vok. Kattegirren, k. Ragainės aps. Jurgaičių par. (Klv. 38)=*Kat-i+gir-iai* ir *Kāt+gir-iai* 1 (ar gal 3b) "katų, kačių medė, giria, miškas". *PS*. kur Prūsų žemėje randame šitokios "*girios*" rūšies vietovardžių, ten lietuvių gyvenama.

VII. *Tvìrmedis* 1 ar žemaitiškiau *Tvìrmedė* 1, galėtų būti kokia Telšių apskrities "*Tvērų mēdė*", arba "*Tvērų miškas, giria*", taigi gal ir anas pats Lopaičių kalno pakalnės miškas, kuriame ar ir kurio apylinkėje 1251 metais bus galėjusios būti ir minėtosios kautynės. O ten pat *Ruškio* ežero ir upelio vardas "Tviremet'" vietovardžio šičia lokalizavimo faktą net galėtų ir patvirtinti, jei tai būtų iš 1219 metų sutarties aprašo "Ruškevičių=Ruškių giminės", ten Ruškiams, Mindaugo šalininkams, įvairios įtakos turėjus.

VIII. Bet, matome, susitinka dvi žodžio šaknys: *Tver-* (Tver-ai) ir *Tvir-* (Tvir-i+met'). Antroji šaknis *Tvir-* bus tikrai tą patį objektą (Tverus "Tvirus") reiškianti, nes abiedvi šaknys gali pasivaduoti.

Turėjome "II" skirsnyje šaknies *Tver-* pavyzdžių, o šičia yra šaknies *Tvir-*: 1) *Tviraĩ* 4, k., 4 km nuo savo Skapiškio vlsč., Rokiškio aps. (LAV. 261); 2) *Tvìr+but-as* 1, liet. asmv.; *Tvirbutas*, ist. šlt. Twerbut, Twerbuth, lietuvių bajoras, 1413 metais pasirašęs Gorodlės—trm. Horodlės aktą (LE. XXXII. 97 p.), bet pagrindinė lytis yra *Tvìrbutas* 1; *Tvìrbutupis* 1, *Tvìrbuto Daubà* — Nemuno žemupio dešinys-šiaurinis įtakas Kauno aps. Veliuonos vls. Pakalniškių k. (Lupež. 176); *Tvìrbutai*, plv. Šakių aps. Paežerėlių vls. (LAV. 282), turbūt, dvejopai: *Tvìrbutaĩ* 1 ir 3a; 3) *Tvìr+mant-as* 1, liet. asmv.; 4) *Twirgeyten Tbirieyten*, gv. 1325 m., 1344 m. *Tergeyten*, 1357 m. *Twirigeiten*, 1515 m. *Turyeyten*, dabar vok. Twergaiten, Karaliaučiaus aps.: *Twyrget*, skalvis; plg. liet. *Tviraĩ* Bg. (AON. 189); čia visur šaknis tik *Tvir-*, nors ir joje balsiai ar ir priebalsiai kaitaliojami dėlvisokių kalbinių (svetimųjų) įtakų, o kam. **Tvir-eit-* ir **Tvir-ait-*; galint palikti ir **Tvir-g-eit-*, **Tvir-g-ait-*: gyvenvietė **Tvireitjai* ir **Tviraičiai* 1, o skalvis **Tvireĩtis* 2 ir **Tviraitis* 1, ir ta skalvinė pavardė yra lietuviška.

Šaknis *Tvar- Tver-* su pošakniu *k*: *Twarkte* ir *Twarete*, balos 1331 m. Semboje, M. Lietuvoje: plg. liet. *Tverkta*, upė Bg., liet. *Tverkančia*, upė Bg. (AON. 189), taigi **Tvar-k-t-ė* ir **Tvar-et-ė*, balos. — *Tverktà* 4 — Nemuno vidurupio dešinys - rytinis įtakas Alytaus aps. Alovės vls. Gečialaukio k. (Lupež. 176), Tver-k-t-a, ir *Tverktà* 4, *Tverkà* 4, ež. Alovės vls. Einorių k. (t.p.), Tver-k-t-a ir Tver-k-a. *Tvarkantė* — 9 km ilgio, Dubysos, Nemuno, kairys - rytinis įtakas Raseinių aps., ištekąs iš Šiluvos mstl. apyl. ir tekąs į pietus (LE. XXXII. 87), Tvar-k-ant-ė. *Tvarkantė* 2, 2 vsd. Raseinių aps. Šiluvos vls. (LAV. 223,224), prie anos Tvarkantės upelės. *Tvarkiškiai*, k. Kauno aps. Garliavos vls. (t.p. 66), gal Tvar-k-išk-iai 1. Du bendravardžžiai: *Tvorkų* plv. Ukmergės miesto (LAV. 471) ir Utenos aps. Molėtų vls. (t.p. 444), gal *Tvarkai*.

Šaknys *Tvar-k-*, *Tver-k-*, *Tver-k-t-* dėl šakninių balsių *a* ir *e*, žinoma, tiesiogiai neryši su šaknimis *Tver-* ir *Tvir-*.

Teofilei Kmieliauskaitei-Pundzevičienei
mirus, jos vyrui gen. ST. PUNDZEVIČIUI
ir sūnui su šeima reiškiame giliausią užuojautą.

L. V. S-gos RAMOVĖ
Centro Valdyba

TEOFILEI PUNDZEVIČIENEI
mirus, gen. ST. PUNDZEVIČIUI ir sūnui
nuoširdžią užuojautą reiškia

L. BILERIS ir šeima

Kas yra strategija?

Gynimasis reiškia nenugalimumą, Puolimas reiškia galimą pergalę. Augščiausias karo menas yra be kovos palaužti priešo atsparumą.

Sun Tsu

Kiekvieno karo tikslas yra palaužti priešo valią.

Clausewitz

Vokiečių žurnale Wehrwissenschaft liche Rundschau, liepos mėn. tilpo von F. Ruge str. Strategija, kuris yra veras dėmesio.

Pirminė strategijos reikšmė buvo kariuomenės vado menas. Strategas — kariuomenės vadas (gr. "stratos" — kariuomenė ir "again" — vadovauti). Jau senai buvo daromas skirumas tarp strategijos, apgalvojimo kaip kariuomenę atvesti į kovos vietą ir taktikos — kaip judėti mūšio lauke.

Iki pat naujausių laikų kalboje ir literatūroje strategija buvo suprantama grynai karine prasme. Galimumas vartoti strategiją ir kitose srityse, pav. politikoje, ūkyje ir kt., nebuvo toks ryškus gal dėl to, kad politinę ir karinę vadovybę apjungdavo tas pat asmuo. Tačiau praktikoje būdavo vartojamos ir tokios strategijos. Seniausias žinomas šioje srityje kinų rašytojas, Sun Tsu (apie 500 m. pr. Kr.), savo mintijime išeina toli iš grynai karinės strategijos ir ypač kreipia dėmesį į šalto karo psichologinius pagrindus. Mažiau tuo domisi seniausieji Vakarų autoriai, kaip pav., Ksenofonas ir Tukididas. Pastarasis iškelia jūrų laivyno atskirą galios sritį.

Iš Romos autorių reikėtų išskirti ir paminėti Cezarį ir Vegetijų. Iš jų perėmė Bizantijos rašytojai, iš kurių cezaris Leonas VI ir dar kiti rašė apie strategiją. Žlugus Romos Rytų imperijai, jų veikalai pateko į Vakarus ir paskatino tokius vyrus kaip Macciavellį ir Moritzą Oranietį, imtis strateginių problemų. Juos sekė jau toki specialistai kaip grovas Johann der Mittlere iš Nassau-Siegeno ir prancūzų tvirtovių statytojas Vaubanas.

Carl von Clausewitz'as (1780-1831) savo veikale "Apie Karą" pirmasis nustatė ryšį tarp politikos, karo ir strategijos ir sukūrė ištisą mokslą. Kai jis staiga mirė, jo veikalas dar nebuvo užbaigtas. Todėl jame yra keletas aiškių prieštaravimų, kurie tačiau, atydžiau įsiskaičius, dingsta. Jo teorija dar ir šiandien yra nepaprastai veiksminga. Tą ypatingai rodo tas faktas, kad jo mintys buvo perimtos Lenino ir turėjo lemtingą įtaką į Sovietų strategiją.

Strategiją Clausewitz'as taip nusako: Ji yra mūšių naudojimas karo tikslams". Šita mintis karinių teoretikų, ypač XIX a. antrojoje pusėje, buvo pačiupta ir privedė prie to, kad strategijai buvo nustatytas pagrindinis tikslas sunaikinti priešo karines jėgas. "Mūšis kaip toks" tačiau neišsemia strategijos problemos. Clausewitz'as toliau aiškina: "Strategija privalo visiems kariniams veiksmams pastatyti tikslą, kuris atitiktų jos siekimus, t. y., ji sudaro karo planą". Kitoj vietoj jis galiausiai kalba apie "strategijos augščiausias sritis, ten kur ji ribojasi su politika ir valstybės galvos menu, arba maždaug su abiem". Iš šito ir kitų pasisakymų aiškėja, kad jam strategija nėra vieno lygio, būtent:

yra augštesnioji strategija, valstybininkų meno srityje ir kita,
karinė strategija, žemesnė, kuri planuoja karo žygius ir į juos "įpina" mūšius (pagal jo nuostatą, kad karas yra politikos tąsa tik kitomis priemonėmis).

Clausewitz'o bendrametis A. H. Jomini (1779-1869) skiria:

Karo politiką,
Strategiją (grynai kariniai suprastą),
Didžiąją taktiką (atitinkančią šių dienų operacijas),
Mažąją taktiką.

Ant tos pačios pakopos jis stato ir logistiką (tiekimo meną). Ši pastaroji, XIX ir XX a. bėgyje, techniškai ginklų gamybai kartu su transporto priemonėmis vis greičiau besivystant, įgijo vis didėjančią reikšmę. Tuo pat metu raštai apie karą ir jo strategiją lietė vis daugiau jo kariniai - techniškuosius atžvilgius, bet ne ryšį tarp politikos ir strategijos. Buvo tačiau ir išimčių, kaip pvz., rusų bankininkas von Bloch. Jo veikalas tačiau buvo beveik nepastebėtas, nors jo vokiškas pavadinimas skambėjo "Der zukuenftige Krieg in seiner technischen volkswirtschaftlichen und politischen Bedeutung" (1899). (Ateities karas ir jo techniškoji, ūkinė ir politinė reikšmė). Amerikiečių jūrų karo laivyno karininkas A. Th. Mahan'as savo veikaluose "The Influence of Seepower upon History" ir "Naval Strategy" pirmasis išvystė jūrinių galybių strategiją (nuo 1890 m.).

I Pas. karo strategija siekė priešo jūrinių jėgų sunaikinimo, kas praktikoje privedė į nestrategišką abipusį nusialinimą iki visiško išsisėmimo. Tik anglų blokada taikė augščiau, virš šito, kai ji palietė visą vokiečių tautą ir dalį jos pramonės, ir 1917 m. sovietiškoji revoliucinio karo strategija.

Dar net ir laikotarpyje tarp abiejų Pasaulinių karų daugiausia buvo rūpinamasi tik karine - techniškąja strategijos puse. Ypatingai tas buvo aišku italų generolo G. Douhet veikale "Oro erdvės valdymas" (1935), kuriame jis reiškė nuomonę, kad pramonės centrų ir susisiekimo centrų oriniai puolimai duos strateginį sprendimą.

II Pas. karo dalyvių strategija, bendrai, nesiekė toliau artimo tikslo, priešo karinių jėgų sunaikinimo ir galimai, priešo vyriausybės pašalinimo. Išimtį sudarė Sovietai, kuriems karo vedimas yra tik dalis jų bendros strategijos, siekiančios pasaulio revoliucijos. Vienok diskusijas apie strategiją labai smarkiai sužadino, ypač J. A. Valstybėse, o taip pat Anglijoje ir Prancūzijoje, įspūdis Sovietų varžto sudarytas ir neišvengiami galimumai susidurti su atominiais ginklais ir kitais naujais išsivystymais. Nors dar nėra pasiekta pilno sutarimo, tačiau tam tikri pagrindai diskusijose jau ryškėja. Atrodo, būtų tikslingas toks padalinimas:

Visuotinė strategija, kurią formuoja ir vadovauja valstybės galvos.

Ji susideda iš **dalinių strategijų** (dalinė strategija), kurių karinė yra ypač svarbi, tačiau ne vienintėlė.

Operacijos tarnauja įgyvendinti dalines strategijas atskirais karo žygiais, atskiruose karo teatruose ir atskiromis fazėmis.

Taktika, kuri apima, operacijų rėmuose, visas priemones, panaudotinas jau susidūrus su priešu.

Įsidėmėtina, kad šiame paskirstyme niekur nėra griežtų sienų ir todėl ypač yra reikalinga gerai atskirti atskiras pakopas. Išsireiški-

mas "visuotinė strategija" (Gesamt Strategie, Grand Strategy) yra tikslesnis kaip proginiai vartojamas "Totalinė strategija" (gen. Beaufre: "Strategie totale"), nes ši strategija kaip tik neturi pasirinkti totalinio karo, o turi būti strategija taikai. Ją sudaro sudėtinės dalys iš visų valstybinių sričių paimtos, kaip užsienio ir vidaus politika, mokslas ir technika, ūkis ir pramonė, psichologija ir ideologija ir pagaliau karinė sritis. Ši pastaroji iki dabar yra daugiausia tyrinėta.

Yra visa eilė nusakymų, kuriuos galima apibendrinti:

"Visuotinė strategija yra visų tautos (sąjungos) jėgų pavartojimas politinio susidūrimo reikalui (čia įeitų visa skalė, nuo taikos iki įtampos, šaltojo karo, užmaskuoto karo, įprastinio karo ir taip iki atominio karo) tikslu išlaikyti ar atstatyti su tautine (ar sąjungine) politika suderintą taiką".

Po šio sektų karinei dalinei sričiai skirtas paprasčiausias nusakymas:

"Karinė strategija yra karinių operacijų pavartojimas visuotinės strategijos tikslui".

Yra atatinkami nusakymai ir kitoms dalinėms strateginėms sritims, pav. psichologinei, ūkio, technikos, pramonės, finansų ir kt. Kiekviena iš šių dalinių strategijų, savo eile, susideda iš tam tikro kiekio sudėtinių dalių. Karinė apimtų kariuomenę, jūrų karines jėgas, oro karines jėgas, apmokymą, auklėjimą, ginklavimą ir kt. Formuojant strategiją, reikėtų ištirti, į kurias iš šių dalių ir kokiame pavidale reikėtų atsižvelgti.

Kitų dalinių strategijų sudėtinės dalys iki dabar dar tik maža dalimi tėra nustatytos. Ir čia ribos yra labai nepastovios. Pav. karinis ginklavimas siekia ir į techninę, ūkinę ir į pramoninę, o taip pat ir į psichologinę sritis. Kiek toli aptariamoji dalinės strategijos sritis gali siekti, parodo kad ir 1965 m. išėjusios knygos pavadinimas: R. F. Behrendt, Soziale Strategie fuer Entwicklungslaender (Socialinė strategija besivystantiems kraštams).

Karinei dalinei strategijai galioja bendri nustatyti dėsniai. Jie įvairiuose kraštuose ir įvairių autorių yra kiek įvairiai nusakomi. Svarbiausi jų yra šie:

Tikslo aiškus ir teisingas nustatymas;
Svorio taško sudarymas;
Ūkiškumas;
Bendradarbiavimas;
Puolamasis pobūdis;
Netikėtumas;
Judrumas;
Paprastumas;
Slaptumas;

Šių dėsnių dauguma, be abejo, galioja ir kitoms dalinėms strategijoms, tačiau, jos yra dar labai mažai tetirtos.

Visuotinė strategija, kaip ir kiekviena dalinė strategija, gali būti puolamoji ir ginamoji. Reikia tačiau žinoti, kad grynai ginamoji strategija tik išimtinais atvejais nuveda į strategijos tikslą. Ji privalo numatyti tam tikru metu vykdytiną priešpuolį, arba vykdyti jį nuo pat pradžios kitoje kurioje srityje. Kadangi atominiai ginklai karą kaip politinę priemonę pasiekti naudingą taiką pavertė netinkamu (nors ir galimu), tai, ypač komunizmo vadai, išvystė strategiją, kuri veda kovą kitoje srityje, medžiaginiai kaip užmaskuotą karą, dvasiniai kaip šaltąjį (ideologinį ir psichologinį) karą, su atominių ginklų grasa atokiau — gilumoje). Tai yra netiesioginė strategija, priešinga tiesioginei, kuri numato atvirą ginklų pavartojimą. Tačiau pilnam laimėjimui ir netiesioginė strategija, galų gale, turi griebtis ginklų ir tapti tiesiogine, jei norima laimėjimą užsitikrinti.

Daugialypumas dalinių strategijų, iš kurių visuotinė strategija susidaro ir jų sudėtinės dalys stato atsakingam valstybės vyrui augštus reikalavimus. Jokiu būdu jis nepajėgtų pažinti visas smulkmenas. Tačiau gerą bendrą svarbiausių sričių supratimą jis privalo įgyti. Jam, be abejo, yra reikalingas tinkamas organas, kuris jį supažindintų ir jam patartų. Tai galėtų būti koks nors "Brain Trust", ar kokia Gynybos Taryba, rimtu atveju ir karinis ministerių kabinetas.

Išeinant iš politikos pirmavimo, vadovaujantis valstybės politikai vyras, visais atvejais, yra atsakingas už visuotinę strategiją.

Dalinių strategijų priemonės (bandomasis sąrašas):

Vidaus Politinės:

Politinis auklėjimas;
Bendrasis auklėjimas;
Techniškasis apmokymas;
Gyventojų apsauga;
Krašto gynyba;
Organizacija;
Decentralizacija;

Užsienio Politinės:

Diplomatija;
Sąjungos;
Ginklavimo išradimų slaptumas, ar numatomas jų atidengimas;
Parėmimas ar neparėmimas, pav. vystymosi pagalba, ginklų tiekimas;
Neapčiuopiamieji (susipratimas tarp tautų, ar jo trūkumas).

Ūkinės:
Savame krašte:

Pramonė; Transportas;
Žemės turtai;
Žemės ūkis;
Išmokslinimas;
Valstybiniai užsakymai;
Eksporto premijos;

Užsieniui:

Vystymosi pagalba;
Muitai, Embargo;
Navy Certs.

Finansinės:
Savame krašte:

Palūkanų ratos;
Paskolos;
Valstybinė parama.

Užsieniui:

Paskolos;
Kitoki kapitalo išvežimai;
Vystymosi pagalba.

Psichologinės:
Demokratinės:

Laisvas nuomonės reiškimas;
Kontroliuojama galia;
"Justus hostis";
Tiesa;
Vidinė laikysena ir
Asparumas;
Dvasinis puolimas — veržimasis

Totalinės:

Kontroliuojama nuomonė;
Nekontroliuojama galia;
"Justum bellum";
Kiekvienas melas leidžiamas;
Įsakoma laikysena;
Papirkimas, prievartiniai reikalavimai;
Subversyvus puolimas.

Karinės:

Kariuomenė; Orinės jėgos;
Jūrinės jėgos;
Atominė galia;
Skaitlingumas; Ginklavimas;
Apmokymas; Išauklėjimas.

Z. R.

APIE "ŽEMAIČIŲ RAUDONARMIEČIŲ PULKĄ"

Vilniškis "Tėvynės Balsas", minėdamas rusiškojo "didžiojo spalio" (tarsi būtų dar koks ir mažasis spalis) sukaktį, savo praeitų metų 45-me numeryje įsidėjo, iš kažin kokių archyvų ištrauktą, nusitrynusią nuotrauką, po kuria padėjo keistą ir iššaukiantį paaiškinimą — "1918-1919 metais ir Lietuvos darbo žmonės kovojo dėl Tarybų valdžios. Daugelyje mūsų krašto vietų jie buvo tapę savo likimo šeimininkais. Nuotraukoje: darbo žmonių mitingas Šiauliuose. Tribūnoje kalba žemaičių raudonarmiečių pulko vadas, žinomas karvedys Feliksas Baltušis-Žemaitis." Čia čia reikėtų priminti gerbiamiems miglų pūtėjams iš Vilniaus, kad 1918, o dar labiau 1919 m., Lietuvos visi žmonės, ne vien tik darbo, bet ir "ne darbo" kovojo dėl Lietuvos nepriklausomybės atstatymo ir kovojo prieš įvairius priešus, jų tarpe ir prieš tuos, kurie "daugelyje mūsų krašto vietų norėjo tapti šeimininkais".

Atsimenu, buvau dar vaikelys, kai tėvas, vieną kartą žiemos metu, galėjo tai būti ir 1919 metais, grįžęs iš turgaus Šiauliuose, pasakojo, kad "ruskiai" suvarė turgaus aikštėje suvažiavusius ūkininkus į aikštės vidurį, o ten kokie tai agitatoriai, apsirengę rusiškomis uniformomis, drožė prakalbas, ragindami Lietuvos vyrus stoti į jų kariuomenę ir vaduoti kraštą nuo priešų. Galėjo tai būti ir tas pats "mitingas", kaip nuotraukoje parodyta. Tolumoje matyti žmonių būrys, o prie "tribūnos" (tikriau, prie apverstos kažkokios dėžės) stovi rinktiniai agitatoriai, kurių vienas kalba iš tos būdos, o kitas netoli sėdi ant balto žirgo. Tai, matyt, ir bus tie norimi išgarbinti "žemaičių raudonarmiečių pulko" kariai su jų "karvedžiu" F. Baltušiu-Žemaičiu priešaky.

Kai 1940 metais bolševikai okupavo Lietuvą ir Lietuvos kariuomenės vadu paskyrė niekuomet negirdėtą - neregėtą "vadą" — brigados generolą Feliksą Baltušį-Žemaitį, visi labai stebėjosi, iš kurgi atsirado toks niekuomet Lietuvoje negirdėtas "karvedys", su generolo titulu ir aiškiai lietuviška, netgi žemaitiška pavarde. Pasirodo, kad bolševikai turėjo jau iš senų laikų "užmarinavę" įvairiausių "vadų" ir "karvedžių", ne tik lietuvių kilmės, bet taip pat ir kitų tautybių, ir tik laukė progos, kada tuos žmones galės pastatyti "išvaduotiems" kraštams "vadovauti".

Dabar, pasižiūrėję į fotografiją ir pavartę istorijos lapus, randame, kad kalbamas "karvedys" Feliksas Baltušis-Žemaitis yra kilęs iš Telšių apskrities, taigi, tikrai žemaitis, užtat ir prie savo pavardės prisikergė šį savo gimtojo krašto pavadinimą. Kaip "Liet. Enciklopedijoje" rašoma, jis I Pasaulinio karo metu (tur būt, su tėvais) pateko Rusijon (tur būt, traukdamiesi nuo fronto, kaip ir daugelis kitų). Ten buvo mobilizuotas (ar pats įstojo) bolševikų kariuomenėn ir 1918-1919 m. su bolševikų kariuomene dalyvavo puolime prieš Lietuvą ir Šiauliuose bergždžiai mėgino suformuoti žemaičių bolševikų pulką. Vėliau (aišku, kada bolševikai buvo išvyti iš Lietuvos) jis dėstė Maskvos karo akademijoje kavalerijos istoriją ir taktiką. 1940 m. bolševikams okupavus Lietuvą, liepos 12 d., brigados generolo laipsniu, jis buvo paskirtas vadinamu "Lietuvos liaudies kariuomenės vadu", bet Vitkauskas paskyrus teritorinio korpo vadu, jis tebuvo paskirtas korpo vado padėjėju. Paskiau buvo atšauktas į Maskvą.

O apie patį "žemaičių raudonarmiečių pulką" plk. ltn. K. Ališauskas "Liet. Enciklopedijos" paskutiniame tome (kuris ką tik dabar pasirodė), taip rašo: "1919 m. sausio mėn. Šiauliuose buvo mėginta įsteigti prokomunistinis žemaičių pulkas. Organizavo F. Baltušis-Žemaitis. 1918 metų pabaigoje Šiauliuose buvo silpna informacija apie organizuojamą Lietuvos kariuomenę. 1919 m. sausio pradžioje iš Rusijos į Šiaulius atvyko F. Baltušis-Žemaitis ir paskelbė steigiąs Žemaičių pulką Lietuvai ginti, nutylėdamas prokomunistinius okupacinius tikslus. Pradžioje jam talkininkavo, be vietinių komunistų, keletas vokiečių kareivių komunistų (spartakininkų), kurių pagalba buvo labai reikšminga, nes teikė ginklus. Sausio 10 d. vokiečiams iš Šiaulių pasitraukus, 15 d. atvyko į Šiaulius rusų bolševikų raudonoji divizija. Rusų bolševikams atvykus į Šiaulius, stojančiųjų į pulką skaičius tuoj sumažėjo. Susitelkė apie 900 vyrų. Pulkas priklausė Internacionalinės divizijos vadui, kuris buvo

Šiauliuose. Vyrai buvo tuoj apginkluoti rusiškais ginklais, bet neaprengti (dėvėjo savus drabužius) ir pasiųsti į frontą prieš vokiečius Luokės - Telšių apylinkėn. Vasario 26 d. vokiečių majoro Schlentherio rinktinė puolė pulką. Ypatingai smarkios kautynės įvyko prie Luokės. Pulkas buvo priverstas bėgti. Vieni žuvo kautynėse, daugumas išbėgiojo į namus, likusieji (apie trečdalis) pro Šiaulius pasitraukė Joniškėlio link. Joniškėlyje susidūrė su lietuviais partizanais. Nusiminę, išalkę ir suvargę, mokytojos J. Bičkūnaitės ir kitų partizanų pakurstyti sukilo ir padėjo ginklus. Vieni stojo savanoriais į Joniškėlio partizanų batalioną, kiti — kurie nenorėjo, buvo paleisti į namus. Mėginimas sudaryti iš lietuvių komunistinį pulką nepavyko."

Iš viršuj atpasakoto aprašymo aiškiai matyti, kokiu būdu "daugelyje mūsų krašto vietų darbo žmonės (aiškiau pasakius — bolševikai) buvo tapę mūsų likimo šeimininkais".

A. Beržinis

DAUGIAU OBJEKTYVUMO

Pagal spaudoje praktikuojamą tvarką, kai asmuo yra puolamas, jam leidžiama gintis. Tos teisės Veteranui nepripažino KARIO redakcija. Įdėjusi žurnalan Čikagos ramovėnų skyriaus valdybos pirmininko "Atsaką Veteranui" (KARYS 1966 m. 6 nr.), redakcija nesutiko leisti Veteranui į jam padarytus užmetimus atsakyti. Tuo būdu KARYS sudarė retą, jei ne vienintelį, atveją, kada kaltinamajam atimamas žodis. Daugiau: redakcija tuo paneigė deklaruotą principą gerbti laisvojo žodžio teisę ir, pagaliau, uždarydama žurnalo skiltis diskusijoms savo tarpe, nes dar liko neaptartų problemos aplinkybių, KARYS tolesnį klausimo svarstymą nukreipė į mūsų laikraštinę spaudą.

Pats klausimas nėra asmeniško pobūdžio, kaip jį norima atvaizduoti. Kalba eina apie jaunimo auklėjimo uždavinius ir veteranų veiklą tame bare. Kadangi tie uždaviniai nevienodai suprantami, daugiau aiškumo į reikalą įneštų sudaryta proga nuomonių skirtingumus plačiau aptarti.

Veteranas

Redakcija nukreipė Veteraną į skautiškąją spaudą, arba į Čikagos RAMOVĖNĄ, nes diskusijos lietė skautus ir Čikagos RAMOVĖS skyrių. Red.

— — —

1966 m. gruodžio mėn. KARYJE atspausdintą plk. ltn. P. Soltano nekrologą parašė **Zigmas Rumša**, ne Rimša, kaip ten yra atspausta.

Naujas KARIO leidinys —

P. Žilys

SUOMIŲ - SOVIETŲ 1939-1940 METŲ KARAS

yra baigiamas ruošti spaudai ir netrukus pasirodys knygų rinkoje. Knyga iš 176 psl. su iliustracijomis. Šis kvalifikuoto autoriaus veikalas atidengia priežastis, kurios vertė nedidelę suomių tautų pasipriešinti milžino prievartai. Vaizdingi fronto kovų aprašymai ir politinių užkulisio veiksmų išryškinimas parodo tos didžiulės laisvojo pasaulio tragedijos tikrąjį veidą. Tie, kurie ieško atsakymo į klausimą: Ar vertėjo Lietuvai pasipriešinti Sovietų smurtui? privalo atydžiai perskaityti šią knygą.

VASARIO 16 GIMNAZIJOS MOKINIAI SVEČIUOSE PAS AMERIKIEČIUS

Gruodžio 18 gimnazijos mokiniai buvo pakviesti vieno amerikiečių kariuomenės dalinio, stovinčio Mannheime Käfertaly, Kalėdų eglutei. Buvo parodytas trumpas filmas, po to Kalėdų senelis kiekvieną mokinį apdalino dovanėlėmis, kurios buvo supirktos iš pačių kareivių suaukotų pinigų. Be to direktorius gimnazijos reikalams gavo 136 dolerius, dalinio kareivių surinktus savo tarpe. Iš savo pusės gimnazijos choras, vadovaujamas mokyt. K. Motgabio, padainavo 6 kalėdines giesmes, o tautinių šokių grupė, paruošta bendrabučio vedėjos E. Tamošaitienės, sušoko 4 šokius. Po programos mokiniai buvo pavaišinti. Tiek amerikiečiai, tiek mokiniai parengimu buvo labai patenkinti. Jau yra virtę tradicija, kad apylinkėj stovį amerikiečiai kariai ruošia Vasario 16 gimnazijos mokiniams Kalėdų eglutę, tuo išreikšdami jiems savo simpatijas ir juos realiai sušelpdami.

INTRODUCTION TO MODERN LITHUANIAN

Puikus lietuvių kalbos vadovas su 40 pamokų, gramatikos priedu, skaitymais ir žodynėliais. Tekstas ir paaiškinimai anglų kalba. Nemokantiem ar nedaug mokantiem lietuviškai — puiki galimybė išmokti. Parengė L. Dambriūnas, A. Klimas ir W. R. Schmalstieg. Išleido liet. pranciškonai Brooklyne. 479 psl., kietais viršeliais. Kaina 7 dol. Galima užsisakyti:

DARBININKAS
910 Willoughby Ave.
Brooklyn, N. Y. 11221

Majorui A. RACKAI

mirus, žmonai Marijai, dukrai Birutei su šeima ir sūnui Antanui su šeima nuoširdžią užuojautą reiškia

S. ir E. VAITKAI
Z. ir B. ŠČEPANAVIČIAI
G. ir J. RAČIAI
J. POŠKA

Pasikeitimai sovietų kariuomenėje 1965 - 1966 m.

ALGIRDAS BUDRECKIS

JAV Strateginių Studijų Instituto tyrimai rodo, kad yra pastebimas tęstinumas Kremliaus karinėje politikoje. Šitos pastabos užfiksuotos išsamiame veikale **"The Military Balance, 1966-1967"**.

Priešbalistinių raketų išdėstymas

"The Military Balance, 1966-67" autoriai labai atsargiai įvertino Sovietų kariuomenės technologinių pakeitimų potencialą priešbalistinių raketų (ABM) srityje. Jie rašė apie priešbalistinių raketų operacinio išdėstymo, aplink Maskvą ir Leningradą, pradžią. Aliarmistai daro išvadas, jog JAV balistinės raketos dabar įveiks Sovietų apsaugos tinklą. Strateginių studijų Instituto knygoje tik tiek pasakyta apie reikalą:

Buvo pranešta, kad balistinių raketų apsaugos tinklas dėstomas Leningrado ir Maskvos apylinkėse.

Strateginės raketų jėgos

Knyga teikia daug žinių apie strateginių raketų jėgas. Apskaičiuota, jog Sovietai turi 300 tarpkontinentinių raketų (30-čia daugiau negu pernai). Daugumas jų ICBM raketų yra antros generacijos sistemos gaminiai. 1965 m. šita proporcija buvo maždaug pusiau mažesnė. Rusų strateginių raketų skaičius yra pastovus, tarp 700 ir 750 raketų (toks pat skaičius kaip 1965 m.), tačiau balistinių raketų skaičius siekia 150, ogi pernai — tik 120. Taigi, šiais metais, bendras strateginių raketų kiekis yra 1,200. 1965 m. bendras skaičius buvo 1,140. Toks mažas padidėjimas liudija, kad Sovietai nesistengia staiga išplėsti strateginių raketų jėgas. Bendrai imant, JAV strateginių raketų jėgos greičiau plečiasi negu Sovietų.

1965 m. inventoriuje JAV tarpkontinentinių raketų buvo 854. Laivyno balistinių raketų skaičius siekė 544. Šiais metais amerikiečiai turi 934 tarpkontinentines raketas ir 624 balistines. Vakariečių pranašumas skaičiumi visose raketų rūšyse yra santykiu keturi prieš tris. Vien ICBM kategorijoje santykis yra trys prieš vieną, o laivyno balistinių raketų kategorijoje — keturi prieš vieną. Šalia to, "Polaris" raketa pasiekia didesnę distanciją, kaip Sovietų laivyno balistinės raketos.

Kas liečia personalą, maršalo Krylovo raketininkų komandos išplėtimas yra didesnis negu raketų plėtra. Čia veikia Parkinsono dėsnis, atseit: biurokratija linkusi įsitvirtinti ir padidinti savo personalą.

Strateginių Studijų Instituto apskaičiavimu, Sovietų raketų jėgų personalas siekia:

1964 — 110,000; 1965 — 180,000; 1966 — 200,000.

Aviacijos sumažinimas

Pagal SSI apskaičiavimus, Sovietų aviacija gerokai mažina lėktuvų skaičių:

Sovietų aviacijos operaciniai lėktuvai:

1962 — 15,000; 1963 — 12,500; 1964 — 11,000; 1965 — 10,500; 1966 — 10,000.

Sovietų aviacijos personalas:

1962 — 600,000; 1963 — 500,000; 1964 — 510,000; 1965 — 510,000; 1966 — 500,000.

Šie skaičiai perša mintį, kad ir aviacijoje veikia Parkinsono dėsnis. Paskutinių penkerių metų bėgyje lėktuvai sumažėjo 33 nuošimčius, o aviacijos personalas sumažėjo tik vieną šeštadalį.

Dvylikos mėnesių bėgyje strateginių bombonešių skaičius nepasikeitė. Sovietai turi maždaug 110 **Zubrov**, 100 **Medvedov** bei 900 **Borsukov** ir **Tiomnitelov** (pastarosios dvi lėktuvų rūšys yra dvimotoriniai vidutiniai bombonešiai). Bet tų pačių kategorijų amerikiečių lėktuvai greitai sumažėjo, kadangi B-47 išeina iš apyvartos, o strateginė aviacija pas amerikiečius daugiau remiasi ICBM raketomis.

Abiejų galybių strateginių bombonešių skaičius:

1964 JAV 1,100; TSRS 1,190;
1965 — 935, — 1,100;
1966 — 680, — 1,120;

Štai, TSRS dabar turi 50 nuošimčių daugiau šios kategorijos bombonešių, negu JAV. Tačiau, regis, kad ir Sovietai žymiai sumažins tolimos distancijos aviacijos skaičių: **Tiomnitel** (Tu 22) pakeis **Borsuk** šitokia proporcija: vienas **Tiomnitel** pavaduos tris **Borsuk** lėktuvus. Jei šis procesas įvyks, tai Sovietų vidutinių bombonešių skaičius sumažės iki 300 lėktuvų.

Naikintuvai

Šių metų žymiausias pasikeitimas aviacijoje įvyko naikintuvų kategorijoje, kur šiandien esą 4,500 lėktuvų. Praeitų metų spalio mėn. buvo 6,000. Dvidešimt penkių nuošimčių sumažinimas, pagal betkokį mastą, yra svarbus pakitimas. Atrodo, kad Kremlius daugiau vilčių deda į žemės - oro raketas.

Sausumos kariuomenė

Minėtoje SSI knygoje tebėra mažai pakeitimų sausumos kariuomenės pajėgume ir organizacijoje. Tik oro transporto kilnojamos pajėgos padidėjo nuo 60,000 karių iki 100, 000. Tačiau oro transporto pajėgumas yra dar ribotas. Rusai tegali oro transportu kilnoti vos dvi divizijas vienu veiksmu.

Laivynas

Jūros jėgų vystymosi srity padidėjo branduolinių povandeninių laivų laivynas, kuris šiuomet siekia 50 pov. laivų (pernai buvo 40). Įprastinių pov. laivų skaičius sumažėjo nuo 370 iki 350. Šiuo metu Sovietai stato 5 pov. laivus kasmet. Rusai teturi tik 15 branduolinių pov. laivų ir 25 įprastinius povandeninius laivus, kurie gali šaudyti raketas.

Funkcinis ginkluotų jėgų rūšiavimas

Žemiau išdėstyta lentelė parodo, kaip Kremliaus karvedžiai palaipsniui pertvarkė ginkluotas jėgas:

(Pirmas skaičius yra 1965 metų, antras — 1966 metų).

Branduolinės strateginės jėgos — 180,000; 200,000;

Vietos oro apsauga — 300,000; 325,000;

Kovos ginkluotos pajėgos — 520, 000; 525,000;

Bendrosios jėgos:
Kariuomenė — 880,000; 860,000;
Laivynas — 350,000; 350,000;
Aviacija — 320,000; 320,000;
Oro smogiamoji aviacija — 75,000; 75,000;
Marinai — 3,000; 3,000;
Mokomoji, nerikiuotės, užfrontės parama — 522,000; 507,000;

Bendras skaičius — 3,150,000; 3, 165,000;

Aplamai, šiais metais, nebuvo esminių pakeitimų Sovietų ginkluotose jėgose. Branduolinių strateginių

NAUJA LIETUVOS ISTORIJA VOKIEČIŲ KALBA

Manfred Hellmann: Grundzuege der Geschichte Litauens und des litauischen Volkes. (Lietuvos ir lietuvių tautos istorijos bruožai). (Grundzuege, Band V). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1966, 179 psl., 2 žemėlapiai. Kaina: DM 13.30.

Ši nedidelė knyga užpildo senai jaustą spragą, nes visos Lietuvos istorijos apybraižos vokiečių kalba jau paseno ir priklauso antikvarijato retenybėms. Naujoji knyga suskirstyta į sekančius skyrius: 1. Kraštas ir tauta, II. Proistorė ir ankstyvoji istorija, pirmasis valdžios susidarymas, III. Gediminas (1316-1341), IV. Algirdas (Olgerd) ir Kęstutis (Kynstute), V. Jogaila (Jagiello) ir Vytautas (Witowt), VII. Lietuva XV amžiuje (1430-1506), VIII. Lietuva po paskutiniais Jogailaičiais, IX. Steponas Batoras ir Zigmantas III., X. Pasaulio istorijos šešėlyje (XVII ir XVIII amžiai), XI. Lietuva pirmoje XIX amžiaus pusėje, XII. Lietuvių tautinis judėjimas, XIII. Pirmasis pasaulinis karas, XIV. Lietuvos respublika iki perversmo 1926 m., XV. Lietuva tautininkų režime (1926-1938), XVI. Katastrofos pavakaryje.

Iš turinio visų pirma matyti, kad autorius lietuvių valdovų vardus viduramžiais vėl rašo ne lietuviškose formose ir priešingai jo paties labai geram straipsniui "Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinė reikšmė" (žurnale "Saeculum" IX, 1958), kur autorius jau rašė "Mindaugas", "Algirdas", "Keistutis", "Vytautas" ir "Jagaila" vokiškame tekste, kas matomai buvo manyta taip pat kai draugiškumo ženklas lietuvybei; dabar autorius tarytum atsisako šito draugiškumo, ir rašo visus vardus pabrėžtinai lenkiškai.

Antra, visas dėstymas davedamas tik iki 1940 m. katastrofos, bet ne toliau, ką autorius pateisina tuo, kad istorikui tuo tarpu trūksta patikimų šaltinių, betgi mes negalime su šitokiu atsiprašymu sutilti, nes visiems labai gerai žinoma, kad apie padėtį Lietuvoje po 1940 m. daug medžiagos turime tiek iš Rytų tiek iš Vakarų pusės. Nežiūrint šio apsiribojimo, autorius savo trumpame "baigiamaje žodyje" (psl. 175-176) daro keletą apibendrinimų, kuriuos reiktų atmesti. Lietuvos gyventojų nuostolius po II Pasaulinio karo autorius skaičiuoja "maždaug trečdaliu". Iš sekančio sakinio: "Jų vieton įslinko nauji žmonės, ypač rusai", neinformuotas skaitytojas gali lengvai susidaryti įspūdį, tarytum šiandieninėje Lietuvoje jau trečdalis gyventojų būtų rusai, kai iš patikimų šaltinių žinome, kad dar 1959 m. Lietuvoje rusai sudarė tik 8,5 proc. gyventojų (neįskaitant kariuomenės garnizonų ir pan. dalinių). Blogiau, kad autorius apie lietuvių emigraciją po 1940 m. nieko kito negali pranešti, kaip tik, kad ji "svajoja" apie "Didžiąją Lietuvą", nepaaiškindamas, kurie "emigrantų sluoksniai" tai praktikuoja, ir kaip reikia šitą "Didžiąją Lietuvą" (Gross-Litauen) suprasti.

Nieko skaitytojas knygoje neras apie rezistenciją, nieko apie VLIKo veiklą ir jo nutarimus Lietuvos sienų klausimu. Visai netūralų lietuvių reikalavimą suvereniškai apspręsti savo pačių politinį likimą, kitais žodžiais — apsisprendimo teisę, autorius apibūdina, kaip iliuziją, ir pranašauja jos išnykimą. Jau šituo konstatavimu pakanka įrodyti, kad šios knygos, kuri nors tinka vokiečių skaitytojui pateikti kaikurių informacijų, jokiu būdu negalima laikyti įnašu lietuvių ir vokiečių tautų tarpusavinio susipratimui ir susitaikymui priartinti. Galų gale, lietuviai skaitytojai ras veikale gan daug stambesnių ar smulkesnių klaidų, nekalbant jau apie kaikuriuos klaidingai išspausdintus vietovardžius ir pavardes — matomai, autorius neturėjo gerai lietuviškai mokančio korektoriaus, ypač — biografinio pobūdžio klaidų. Keletas pavyzdžių: p. 136 tvirtinama, kad Antanas Smetona gimęs Suvalkijoje ir savo mokyklą išėjęs Marijampolėje, tikrumoje gi A. Smetona gimė Aukštaitijoje, Užulėny (Ukmergės aps.), o gimnaziją išėjo Mintaujoje ir Petrapilyje; p. 141 nurodoma, kad prof. Voldemaras studijavo Tartu universitete, kai tikrumoje jis studijavo Petrapilio universitete; tame pačiame puslapyje supainiotos Martyno Yčo ir Jono Yčo gyvenimo datos; psl. 170 apie įvykius 1940 m. birželio mėn. 15 d. pasakyta: "Smetona, Raštikis ir kitos asmenybės dar tą pačią dieną perėjo Rytprūsių sieną". Žinome, kad gen. Raštikis pasitraukė vėliau. Klaidingai nurodyti Maironio mirties metai (psl. 173). Nepagrįstas yra iškraipymas daugelio lietuvių rašytojų pavardžių, pvz. "Przybylewskaja geb. Iwanoskaja (Ivanauskaitė)", "Marija Peczkowskaja-Pečkauskaitė" ir t.t. Reikėtų sudaryti visų klaidų šitoje naujoje knygoje pilną sąrašą. Jau iš anksto galima pasakyti, kad šitoks sąrašas būtų ilgas, nes klaidų gausu ir kituose, iš dalies vertinguose, poskyriuose. Išaiškinant klaidas autoriaus nemėgiami lietuvių emigrantai galėtų sėkmingai patalkininkauti.

Autorius savo kilimu Rygos vokietis, prieš karą, vasarodamas Kretingoje pastoriaus Josephi našlės namuose, susidomėjo Lietuva ir savo disertacijai pasirinko temą iš Lietuvos istorijos (Prūsijos valda Tauragėje). Šiuo metu autorius profesoriauja Muensterio universitete, kur skaito Rytų Europos (Rusijos) istoriją. Nors, matomai, paskutiniu metu autorius neturi laiko gilintis į Lietuvos istoriją, bet išleistoji apybraiža apibendrina jo prieš 20-30 metų atliktas studijas, ir todėl nusipelno Lietuvos istorikų dėmesio.

Dr. Povilas Reklaitis

---

jėgų (t. y., atominės artilerijos ir raketų komandų) bei vietos oro apsaugos komandos padidinimas buvo atliktas raudonosios armijos bendrųjų jėgų ir nerikiuotės, tyrimo bei paramos dalinių kaina.

Pernai raudonoji kariuomenė buvo dukart didesnė už JAV kariuomenę (880.000 cf. 400,000), dabar santykis žymiai pasikeitė dėl JAV karinės eskaliacijos Vietname (860,000 cf 657,000). Europoje NATO turi 3,200.000 kariuomenės, o Varšuvos Pakto kariuomenių skaičius yra 2, 875,000. Taigi, šiuo metu Vakarai turi "didesnius batalionus".

Galima padaryti išvadą, kad, jei Sovietų "senosios mokyklos" maršalai nebuvo patenkinti Chruščiovu dėl jo atsidėjimo strateginėms raketoms, vieton sausumoa kariaunos masių, tai jie dabar turėtų irgi būti nepatenkinti "Brežnevo - Kosygino" kolektyvine vadovybe "dėl tų pačių priežasčių. Ir šiandien Kremliuje tebevyksta "įprastinių sausumos jėgų ar strateginių raketų pirmumo" kontroversija.

Apgailestaudami turime pranešti, kad kylant spausdinimo kainoms, esame priversti nutraukti KARIO siuntinėjimą nemokamai ir sustabdyti visiems tiems, kurie neapmokės savo prenumeratos laiku.

Redaguoja —
š. P. Petrušaitis
1561 Holmes Ave.,
Racine, Wisc.

PAŽINKIME LIETUVOS PAJŪRĮ

Kelintajam iš mūsų teko iš arčiau pažinti mūsų numylėtąjį ir tautos gyvybiniais klausimais kalbantį Lietuvos pajūrį, Kuršių Neringą, Nemuno deltą, kopas ir plačiąsias Kuršių marias. Kelintasis iš mūsų išbraidė tas žavinčiai viliojančias Kuršių Neringoje vėjų supustytas keliaujančio smėlio kopas. Kelintasis paklampojo negyvų kopų keteromis bei pasikarstė po vėjo pastatytas smėlio piramides ir iš jų viršūnių žvilgterėjo į Kuršių Neringos žvejų plačiai mėlynuojančius žūklės dirvonus arba purslojančias Baltijos jūros bangas, kur slepiasi Lietuvos aukso — gintaro aruodai. Ar, bent kai kuriam iš mūsų, nors iš tolo, teko pasisveikinti su jo didenybe kopų karaliumi — šiupėlragiu elniu. Kaži katram iš mūsų teko paragauti varnienos kepsnio. Kuris buvo toks laimingas, kad iš arčiau būtų galėjęs patirti, kaip žvejys, pelnydamas savo kasdieninę duoną, buvo su siela ir kūnu įsisiurbęs į savo amatą. Jis nepažino nei dienos nei nakties skirtumo. Jis nuo kūdikystės iki gilios senatvės, pasikinkęs vėją į būrinę valtį, tinklais kedeno Kuršių marių dirvonus. Gal ir ne vienam teko Atmatos upe plaukti garlaiviu ir Kuršių mariomis pasiekti Klaipėdą. Ar praplaukdamas spėjo viską pamatyti, įžvelgti į tas vietas, kur įvairiausiomis paslaptimis dangstėsi Nemuno deltos vykiai, žiogiai, upokšniai ir salų salelės; arba nors trumpu žvilgsniu dirstelėti į Elenos salą, kurioje gyveno Rusnės vandens kelių rajono sargas, vadinamas Robinzonu. Potvynių metu, kai nuo žemės paviršiaus dingsta Elenos sala, Robinzono namelis, atsiplėšęs nuo žemės, kyla su tvinstančiu vandeniu, o srovės varomi ir besigrūsdami ledai graso jo ant valčių pastatytą ir priinkaruotą rezidenziją apversti.

Kelintasis galėjo stebėti tuos praskrendančių paukščių pulkus. Ar daugelis iš mūsų matė iš arti rūstaujančią Baltijos jūrą. Kelintajam teko dalyvauti keliolikos dienų šėlstančios Baltijos bangų šokyje. Kelintasis iš mūsų savo rankomis pakėlė nuo kietai bangų suplakto paplūdymio gelsvą gintaro grūdelį. Kelintasis esame matę pajūrio švyturių mirksėjimą, kuriais vadovaujasi pro Klaipėdą praplaukią bei į jos uostą įplaukią laivai.

Ypatingai dabar mūsų tautos augančioji karta tremtyje teišgirsta tik vieną kitą senesniųjų pasakojimą. Daug Lietuvos pajūrio paslapčių ir grožybių atskleidžia LŠST CV narys š. Alfonsas Nevardauskas savo "Pajūriais pamariais"... knygoje, kurioje galima iš jos 89 atskirų pavadinimų straipsnių ir 164 iliustracijų pažinti ne tik kas anksčiau suminėta, bet ir mūsų brolių — prūsų lietuvių papročius, tradicijas, to krašto vietoves, kur nuo amžių gyvena lietuviai. Ir per 700 metų jų vokiečiai neįstengė nutautinti. Garbė jiems ir pamokantis priminimas mums išeivijoje.

Iš pasakojimų sunku susidaryti tikrą vaizdą, tačiau "Pajūriais pamariais" knyga, kurią net aštuonerius metus su kruopščiu atsidėjimu kūrė žmogus pats ten gyvendamas ir iš arti pažindamas ne tik tas žavingasias vietoves, žmones, paukščius ir visą augmeniją, bet ir smulkiai išstudijavęs visą to krašto gyvenimo aplinką, literatūrinių apybraižų rinkinio forma patiekia skaitytojui pilną ir, tarsi, gyvą Lietuvos pajūrį su jo įdomiu ir spalvingu gyvenimu.

Ši knyga yra gera dovana kaip senimui taip ir jaunimui: 317 psl., kietuose viršeliuose, kaina 5 dol. Ją galima įsigyti laikraščių redakcijose, lietuviškuose knygynuose ir pas autorių: A. Nevardauskas, 5601 S. Elizabeth St., Chicago, Ill. 60636. Taip pat knygą platina LŠST CV. LŠST daliniai, užsisakantys knygą per CV iždininką š. Kaz Žilėną, gauna nuolaidą. Jo adr.: K. Žilėnas, 1347 S. 48th St., Cicero, Ill. 60650.

KAZYS ŽILĖNAS
ŠAULIŲ VEIKLOS
PUOSELĖTOJAS

Laikas, nestovėdamas vietoje, nejučiomis nubaltina plaukus, išvagoja veidus, anot Aisčio, keisdamas daiktus ir žmones. Ne visi vienodai sutinkame šį fizinį dėsnį, o, gal teisingiau išsireiškiant, ne visi vienodai pasiduodame neišvengiamo kitimosi valiai. Jei vieni sukakčių minėtojai pradeda aprambėti, užsidaryti savajame kiaute, atsitraukdami į neveiklumo pasaulį, tai kiti, nors ir retesni, išsilaiko nesenstančios dvasios stovyje. Toks buvo mūsų S-gos garbės narys prof. dr. inž. Jonas Šimoliūnas. Toks tebėra mūsų S-gos garbės narys teis. Rapolas Skipitis. Kada tik jį sutiksi visuomet judrus, malonus, gerai nusiteikęs. O dailininkas prof. Adomas Varnas, dar didesnės metų naštos spaudžiamas, ir visai atvėsusį paniurėlį atšviežina, pajaunina savo žvaliu polėkiu ir jaunatviška dvasia.

Šį kartą tenka paminėti dar tik spėjusį į pensininkų grupę įsirikiuoti "jaunuolį" š. Kazį Žilėną, kuris savo nepailstama veikla daug prisidėjo prie LŠST idėjos plėtimo ir puoselėjimo.

Gimė 1901.X.13 Tauragnų vls., gražiojoje Rytų Augštaitijoje, ežerų krašte. Į šaulių eiles įstojo 1928 m. ir darbavosi švedriškės būryje. 1944 pasitraukė iš Lietuvos ir, po karo vargų bei tremties skurdo Vokietijoje, 1950 m. atvyko į JAV. Čia ypač aktyviai pradėjo dirbti šauliškąjį darbą, atkuriant LŠS-gą tremtyje. Buvo vienas iš Wisconsino šaulių klubo, dabar DLK Kęstučio šaulių kuopos, steigėjų. Jo dėka, kęstutiečiai po metų veiklos įsigijo savo vėliavą. Padovanojo kuopai sportinio šaudymo šautuvą. Dėl susidariusių aplinkybių turėjo iš Racine, Wis. persikelti į Čikagą, kur jau buvo įjungtas į S-gos vadovybės veiklą, 1958.VII.5 išrenkant CV nariu. 1962 m. buvo išrinktas CV iždininku ir tebeina tas gana nedėkingas pareigas. Būdamas šaulių leidinio "Nepriklausomai Lietuvai" administratorius, atliko nelengvą lėšų telkimo, o vėliau knygos platinimo darbą. O tie darbai turėjo būti atliekami aukojant laiką, atliekantį po kasdieninio pragyvenimo duoklės atidavimo. Retas kuris šaulys yra atlikęs tiek daug savanoriško darbo, sutelkęs ir aukojęs tiek lėšų šauliškajai veiklai stiprinti, kaip sukaktuvininkas brolis Kazys Žilėnas.

Ta proga sveikindami linkime, kad mielas sukaktuvininkas su tuo pačiu užsidegimu ir pasiaukojimu veiktų mūsų gretose, kurioms reikalinga jaunatviška dvasia ir lietuviškas ryžtas.

P. P.

APDOVANOJIMAI

Už nuopelnus Lietuvai ir LŠST sekantieji šauliai apdovanoti pagal Šaulių Žvaigždės Ordino Tarybos nutarimą Nr. 20: Mary Wedeikis, DLK Kęstučio š. kp. — ŠŽ ordinu; Vincas Avižius, Vytauto Didžiojo š. kp. — ŠŽ medaliu; Josephine Guszczo-Gužčiutė, Vytauto Didžiojo š. kp. — ŠŽ medaliu; Petras Kivėnas, Vytauto Didžiojo š. kp. — ŠŽ medaliu.

"...pagrindiniai šaulinio auklėjimosi dėsniai, kurie palaipsniui jungė į vieną šauliškę šeimą vis daugiau ir daugiau įvairių profesijų bei politinių pakraipų lietuvių:

1. *Gink Lietuvos nepriklausomybę ir lietuvišką žemę,*
2. *Švieskis ir šviesk,*
3. *Stiprink valią ir kūną,*
4. *Būk drausmingas ir mandagus,*
5. *Gerbk ginklą,*
6. *Būk tiesus ir teisingas,*
7. *Tesėk žodį,*
8. *Būk budrus,*
9. *Saugok valstybės turtą,*
10. *Brangink šaulio vardą ir lietuvio garbę.*

Šiuose dėsniuose randame ir etinius principus, įsipareigojimus savo tautai bei valstybei, kurie buvo priimtini kiekvienam susipratusiam lietuviui."

Plk. Pranas Saladžius
(Iš knygos "Nepriklausomai Lietuvai" — 57 psl.).

Toronto Pūtvio kp. šaulių priesaika 1966 m. lapkričio 27 d. Priesaikos tekstą skaito LŠST CV pirmininkas Vl. Išganaitis.

Saulė Tremtyje

Redaguoja E. PETRAUSKAITĖ, 926 W. 52nd Street, Chicago, Ill. 60609

NAUJŲJŲ METŲ LINKĖJIMAI

Mūsų nepalūžtančioms sesėms: šaulių garbės narei Sofijai Mantautienei, 1966 metais labai daug iškentėjusiai dėl savo sveikatos nelaimių, linkime dar labiau sustiprėti ir vėl kelti mus savo dvasios polėkiais. Šaulių moterų vadovei Kunigundai Kodatienei, išgyvenusiai du reikšmingus įvykius — savo mielos Motinėlės Lietuvoje netekimą ir kitą — džiaugsmingą, pasiekusią didelių laimėjimų naujoje kūrybos srityje, linkime naujų ir kūrybingų metų ir dar didesnių laimėjimų.

Taip pat mūsų veteranėms ir visoms sesėms šaulėms — laimingų ir darbingų metų mūsų tautos ir Tėvynės Lietuvos geresniam rytojui.

Didelė padėka ir geriausi linkėjimai mūsų Kario vadovybei, o ypatingai jo rūpestingam redaktoriui Z. Raulinaičiui, broliams šauliams vadovams: buv. CV pirm. A .Valatkaičiui, o dabar Vl. Išganaičiui, Detroito St. Butkaus šaulių kuopos pirm. V. Tamošiūnui, Los Angeles Juozo Daumanto sk. pirm. O. Žadvydui — už paramą ir gerus patarimus, o taip pat, davusiems gerų straipsnių: Alšėnui ir Mingėlai, bei visoms mūsų mieloms bendradarbėms.

ŠAULĖS TREMTYJE Redaktorė

BRANGIOS SESUTĖS

Ir mūsų redaktorė prašo, ir LŠST CV-bos pirmininkas ragina, kad rašytume į savo skyrelį. Be to, turime daug bendrų reikalų, kuriuos reiktų aptarti ir veikti organizuotai. Tad, nors gulėdama ligoninėje, norėčiau su Jumis ir broliais šauliais viena kita mintimi pasidalinti.

Šiandieną pasitarkime lietuviškų pamaldų reikalu

Vykdant bažnytines reformas, lotynų kalbos vieton įvedamos tautinės kalbos. Atrodo, kad ši reforma mus užklupo nepasiruošus nei techniškai, nei dvasiškai. Trūksta lietuviškų maldų tekstų, neparuošti skaitytojai, nepasiruošę atsakinėti ir patys maldininkai.

Didelėmis pastangomis, kai kuriose lietuviškose parapijose, lietuviškos pamaldos yra įvestos. Bet, sprendžiant pagal mūsų spaudos teikiamas žinias, jau yra lietuviškų bažnyčių, kur lietuviško žodžio beveik nebesigirdi. Nesenai pasirodė žinutė, kad net tokioje Bostono lietuvių šv. Petro parapijoje tik vienos šv. Mišios laikomos lietuvių kalba. Kitos trys — angliškai. Negana to, nuolat skaitome ir girdime nusiskundimų, kad lietuviškose pamaldose skysta maldininkų. Atrodo, kad daug kas nepaiso nei kalbos, nei liet. choro, o eina, kada jam patogiau, kartais, net ne į lietuvišką bažnyčią. Galėčiau patiekti daug pavyzdžių, atpasakoti dar daugiau mūsų tautiečių kritiškų kalbų, bet vargu ar tai būtų naudinga.

Tai kodėl gi tuo reikalu rašau? O tai dėl to kad, ar patinka visiems, ar ne, bažnytinės reformos bus vykdomos. Nuo mūsų priklauso, ar suprasime momento svarbą ir ar laiku prisitaikysime. *Lietuvių kalbos išlaikymas savose bažnyčiose yra ne tik religinis, bet ir tautinis reikalas, ir tai skubus ir gyvybiniai svarbus.*

Su didele meile ir pasiaukojimu pirmoji lietuvių ateivių karta statė savas bažnyčias. Sugrubusiomis nuo sunkaus darbo rankomis dėjo dolerius ir centus, kad tik galėtų su savo vaikais Dievą garbinti lietuviškai. Kada lietuviai dar atgimimo laikais, kovojo Tėvynėje su lenkais dėl lietuvių kalbos, į bažnyčias sueidavo minios ir traukdavo lietuviškas giesmes. Kražiškių drąsą ir pasiryžimą, kai žmonės kelias savaites dieną ir naktį išbudėjo bažnyčioje, neleisdami jos uždaryti, — sunku tinkamai įvertinti. O apie dabartines lietuvių aukas ir kančias dėl tikėjimo ir lietuvybės ir užsiminti baisu. Iš mūsų nereikalaujama tokių aukų. Čia nie-

Šaul. K. Kodatienės dailės parodą atidarant: iš k.: LB Detroito apyl. pirmininkas inž. J. Urbonas, JAV LB Tarybos narys Vl. Pauža, š. Kungunda Kodatienė. Parodos atidarymo žodį taria š. žurnalistas Vl. Mingėla.
Nuotr. K. Sragausko

KUNIGUNDOS KODATIENĖS DAILĖS PARODA

Buv. "Šaulė Tremtyje" skyr. redaktorė K. Kodatienė begaliniai sudomino Detroito lietuvių visuomenę ne poezija, ne žurnalistikos įmantrumais, ne šaulių bei skautijos veiklos deimančiukais, bet visai nauja kūrybos sritimi — dailės menu. Paaiškėjo, jog sesė Kodatienė yra daugelio talentų asmenybė.

Parodą suruošė ir ją globojo St. Butkaus šaulių kuopa Detroite. Paroda buvo atidaryta 1966 m. lapkričio 13 d. Lietuvių namuose ir uždaryta lapkričio 20 d. Parodą aplankė apie 250 žiūrovų. Iš 47 išstatytų paveikslų, 21 nuosavybėn įsigijo šie meno mėgėjai: V. Tamošiūnas, J. ir V. Černiai, R. Bulgarytė, V. Daugvydaitė, V. Pranėnaitė, Detroito birutininkės, S. ir D. Gelgaudai, Detroito šaulių kuopa, J. Mačiulaitis, B. ir M. Gražuliai, dr. B. Gruzdienė, J. T. Kavaliauskai, J. Grikevičius, L. Raubienė, V. Alantas, L. V. Mingėlai, Liet. Namai ir inž. J. Gaižutis.

Parodą atidarė ir uždarė š. žurn. Vl. Mingėla.

Vl. Mingėlos žodis

"Atidarant K. K. dailės kūrinių parodą I Lietuvos Kareivio St. Butkaus šaulių kuopos valdybos pavedamas, turiu garbę tarti žodį. Iki šiol esame pažinę ponią K. Kodatienę kaip brandžią ir energingą, labai nusipelniusią visuomenininkę — Šiaulių Sąjungos CV narę, Skaučių seserijos vyr. skautininkę. Visi esame skaitę jos eilėraščių, puikių, stilingų ir turiningų straipsnių. Pažįstame K. K. kaip visuomenininkę, poetę ir žurnalistę.

Neprikl. Lietuvoje K. Bartninkaitė - Kodatienė priklausė skaučių studenčių korporacijai — draugovei, pirmininkavo 1930-34 m. laikotarpyje. Ji studijavo VDU Teisių fakultete, ekonomikos skyriuje politinės ekonomijos mokslus ir juos užbaigė 1934 m.

Mūsų — Lietuvos valstybės prezidentas A. Smetona tvirtino: Ką sukuria menininkas ir ką išrenda mokslininkas, tai nedingsta, bet cina iš kartos į kartą.

K. Bartninkaitė, dar besimokydama Kybartų komercinėje gimnazijoje, pasižymėjo piešime ir akvarelės tapyboje, ji pirmavo kitų mokinių tarpe. Šią mokyklą bebaigiant,

---

kas mus nepersekioja; turime savas bažnyčias ir dar turime lietuviškai kalbančių kunigų. Tik stenkimės, kad visose lietuviškose bažnyčiose būtų įvestos pamaldos lietuvių kalba ir gausiai jas lankykime.

Mes, šauliai, visuomet buvome pirmutinėse eilėse kovoj už Tėvynės reikalus. Prisilaikydami savo ideologijos, rūpinomės ne tik kariniu tautos parengimu, bet ir jos dvasine ir fizine stiprybe, žinodami, kad Tėvynės gynėjo jėga glūdi tvirtame kūne ir Tėvynės meile plakančioje širdyje. Dėl to giliai buvome įsiskverbę į kultūros darbo barus. Lankėme kaimus ir sodybas šaulių spaudos talkų metu, platindami knygas ir laikraščius. Statėme visame krašte kultūros centrus — šaulių namus. Turėjome chorus, orkestrus, vaidintojus, tautinių šokių šokėjus, sporto klubus ir vykdėme plačią fizinio auklėjimo programą. Savanoriškai ėjome kur tik radosi didesnis reikalas, nelaukdami paraginimų ar įsakymų.

Baigiu nuo ko pradėjau. *Susirūpinkime lietuvių kalbos išlaikymu mūsų bažnyčiose. Darykime viską, kad sava kalba garbintume Dievą. Kol drauge meldžiamės ir giedame lietuviškai, išlaikysime ir savitarpio meilę ir vienybę.*

Sofija Pūtvytė - Mantautienė

Jieškojimas — K. Kodatienė Nuotr. inž. J. Gaižučio

piešimo mokytojas patarinėjo būtinai studijuoti meną. Bet gyvenimas iš jos padarė ekonomistę ir visuomenininkę. Tačiau tapybos meno magnetinę trauką K. K. jautė visuomet, o ypač po II Pasaul. karo, apsigyvenusi JAV. Prieš trejus metus K. K. ėmė studijuoti tapybos meną: akvarelės ir aliejaus kūrybos techniką bei kompoziciją ir meno istoriją. 1966 m. ji užbaigė Flinto Meno instituto advance klasę. Be to, ji gilinosi modernaus meno lobyne — jieškojo žinių knygose, meno muzėjuose, taip pat baigė Hot Springs meno kursus.

Nors šioje parodoje K. K. išstatė įvairių meno srovių bei stilių tapybų, tačiau svyravo, ir buvo augštesnio meninio lygio, modernieji ir abstraktiniai kūriniai. Reikia užtat laikyti K. K. moderniojo meno srovės atstove arba sekėja".

Naująją dailininkę pasveikino Detroito apyl. bendruomenės pirm. inž. J. Urbonas, po jo kalbėjo apie savo meninius siekius bei užmojus pati šios meninės šventės kaltininkė K. Kodatienė. Jai savo žodį užbaigus, pasveikino. vėliau atėjęs, L. B. tarybos narys Vl. Pauža.

Prieš parodos rengimą retas galėjo tikėti, kad K. K. savo pirmoje dailės meno parodoje galės susilaukti tokio didelio pasisekimo. Nemaža konkurencija buvo tuose pačiuose namuose vykusios dar kitos dvi parodos tokių žymių dailininkų, kaip Antanas Tamošaitis ir Česlovas Janušas.

Išvadoje, kad ir po didelio pasisekimo, vis dėlto š. K. Kodatienei reikia patarti dar daug dirbti, kad ji galėtų pasiekti augštesnio dailės meno lygio. Jos kūryboje daug blaškymosi iš vienos srovės į kitą. Nemaža atsilikimo žymių... Ateity reikia jai nusistatyti, kurios srovės laikytis. Be jokių abejonių K. K. abstraktinės tapybos — kompozicija, spalvingumas, tematika įgauna stiprybės ir savo magnetizmu traukia žiūrovą pasakišku paslaptingumu. Tuo tarpu realistinėje srovėje pastebima daug ir silpnų vietų.

Prie parodos pasisekimo daug prisidėjo ir puiki, gražiai Vijeikio Čikagoje išspausdinta, programa. Be to, Kodatienės stiprybė: mokėjimas duoti tinkamą, griežtai paveikslą apibūdinantį, pavadinimą. Tad linkime naujajai dailininkei žengti į meno augštumas be pralaimėjimų.

V. Saurimas

KARIO štabas nuoširdžiai dėkoja visiems sveikinusiems jį švenčių ir Naujųjų Metų proga.

— **Ltn. F. R. Bastis,** kilęs iš Lakeside vasarvietės, Pewaukee, Wisc., tarnauja JAV karinėse jėgose ir yra paskirtas tarpkontinentinių raketų šaudymo bazėn, Vanderberg, Kalif. Ltn. Bastis mokslus ėjo Čikagoje ir Arizonoje.

— **Kęstutis Petrauskas,** atitarnavęs tris metus JAV kariuomenėje, laimingai grįžo pas savo tėvelius Čikagoje. Jo pasitikti susirinko daugybė artimųjų ir svečių.

— **Arvydas Kiela,** gyv. Čikagoje, kurio mamytė nesenai atvyko iš Lietuvos, įstojo į JAV kariuomenę ir po apmokymo išvyko į V. Vokietiją, į Bremenhaveną, kur tarnaus transporto dalinyje.

— **Rimas Bakaitis** iš Čikagos išvyko tarnauti į JAV armiją.

— **Rimvydas Dėdinas** šiuo metu yra Pietų Vietname, linkėjimai jam iš jo tėvelių Worcesteryje. Jo brolis Saulius taip pat tarnauja J.A.V. kariuomenėje.

— **Sav. kūrėjas Juozas Pumpolas,** dviejų Vyčio Kryžių kavalierius, buvęs Garliavoj šaulių būrio vadas, ypatingai daug jėgų skyrė BALFo aukų rinkime.

— **Remigijus Bičiūnas,** kilęs iš Čikagos, baigė apmokymą marinuose ir gavo 20 dienų atostogų, kurias praleido pas artimuosius ir Kanadoje.

— **Stasys Žukas,** buvęs veiklus skautas, yra P. Vietname sužeistas ir guli Saigone ligoninėje. Jo motina ir sesuo gyvena Čikagoje. Jis prašo, kad draugai ir skautai jam rašytų šiuo adresu: Sp-4. Stasys Žukas. US 55 836 670. 3rd Field Hospital. APO San Francisco, Calif. 96307.

— **Tomas Pieza,** JAV marinas, kuris metas kovoja Pietų Vietname. Jis buvo atsižymėjęs fronte ir už ypatingą narsumą gavo pasižymėjimo ženklą. Jis su kitais buvo komunistų apsuptas, bet tik dėka geros gynybos, pavyko jiems helikopteriu išsigelbėti.

— **Algis Sviklas** dabar yra Pietų Vietname. Jo tėveliai gyvena Worcesteryje. Algis tarnauja marinuose.

— **Osvaldas Račkauskas** yra pašauktas atlikti karinę prievolę Argentinos kariuomenėje. Jis dabar tarnauja Palerme, Buenos Aires, 10 pulke.

— **Gerardas Jurgonis** taip pat atlieka karinę tarnybą Argentinos laivyne, Rio Santiago bazėje.

— **Dr. A. Alekna** dabar yra Cam Rahn Bay bazėje, apie 200 mylių į šiaurės rytus nuo Saigono. Jo uždavinys — aptarnauti kovos lakūnus. Bazėj yra ligoninė, kurioj dirba dar 15 gydytojų ir 22 seserys. Amerikos kariai, atitrūkę nuo savo artimųjų, kovoja gerai, bet kartais būna sukrečiami moraliniai. Mes, lietuviai, atjauskime savus brolius ten kovojančius ir karts nuo karto rašykime, juos pastiprindami viltimi. Suteikite "Kariui" jų adresus, bus pasistengta jiems pasiųsti spaudos, tegul jie ir jų artimieji atsiunčia jų įspūdžius.

LIETUVIAI KARIAI laisvajame pasaulyje

VIEŠAI PAGERBTAS IR APDOVANOTAS LIETUVIS KARYS AUSTRALIJOJE

LVS Ramovės Pietų Australijos sk. valdybos pirmininko inž. mjr. P. V. Petkūno ir sekretoriaus karo valdininko Marmukonio iniciatyva, į Adelaidę atvyko pasižymėjęs Vietnamo fronte lietuvis karys Povilas Vikuckis.

Lapkričio mėn. 16 d. geležinkelio stotyje jį pasitiko mjr. P. V. Petkūnas. Ta proga "The News" ir "The Advertiser" dienraščiai patalpino abiejų fotografijas, pažymėdami, kad Povilui Vikuckiui bus įteikta Adelaidės lietuvių dovana.

Dovanos įteikimo iškilmės įvyko lapkričio mėn. 19 d. Keswick'o kareivinėse. Lygiai 10 val. didelis lietuvių būrys jau buvo susirinkęs kareivinių salėje. "Ramovės" sk. pirmininkas savo kalboje į susirinkusiuosius pažymėjo, kad lietuviai, Pov. Vikuckio asmenyje, nori pagerbti visus karius lietuvius ir nelietuvius, kurie kovoja prieš komunistinę agresiją ir komunistinę vergiją. Po to, ryšių karininkas kpt. Read, pasvei-

Iš k.: kpt. Read, Povilas Vikuckis ir mjr. P. V. Petkūnas. A. Budrio nuotr.

— Kai amerikiečiai, prancūzai ir britai buvo planavimų įkarštyje kaip sumažinti okupacines jėgas Vokietijoje, Varšuvos Pakto šalys suorganizavo didžiausius po II Pasaulinio karo manevrus, pavadintus "Vlatava Operacijos" (pagal upės vardą, kuri prateka pro Prahą); ten mat baigėsi manevrų veiksmai. Šiuose manevruose buvo plačiai vartojami taktiniai branduolinės energijos ginklai ir plataus masto žemės jėgų oro transportai (apie 150,000 vyrų).

"Vlatava" operacijos tema buvo: Nato jėgos peržengė Vokietijos - Čekoslovakijos sieną ir remiant taktiniais branduolinės energijos ginklams, įsiveržė į Bohemiją (Nato dalinius vaizdavo rusų, čekų ir Rytų Vokietijos daliniai). Įsiveržėlių puolimą atrėmė ir sunaikino Varšuvos Pakto jėgos, ginkluotos dideliu skaičium raketų baterijų ir tankų grupių, panaudojant gausius parašiutininkų dalinius, išmetant juos priešo užnugarin. Šių manevrų išdavoje Sovietai mano, kad po bombardavimo branduolinės energijos ginklais, sausumos jėgos galės veržtis po 100 km per dieną. Reino upė gali būti pasiekta per 72 valandas, Paryžius per vieną savaitę. Sovietų galvojimu, kilus karui Europoje, branduolinės energijos ginklai bus tikrai panaudoti.

— Vietnamo karas išryškino svarbų faktorių kariniams veiksmams, — tai krašto sveikatingumas ir klimatinės sąlygos. Pirmoji sąlyga Vietname amerikiečių kariui tai turėti imunitetą prieš visas Vietname vyraujančias ligas, nes jiems tenka turėti tiesioginį kontaktą su vietos gyventojais. Gi sveikatingumo vaizdas ten yra nelabai geras. Dėl blogų higienos sąlygų ir užkrečiamų ligų pusė naujagimių miršta nesulaukę 5 metų amžiaus. Apie 8 proc. miršta neišgyvenę vienos savaitės. Vietnamiečio amžius siekia apie 35 metus. 80 proc. serga trachoma. 16 milijonų gyventojų turėjo tik 700 daktarų, arba 23,000 asmenų vieną daktarą.

Amerikietis karys ir fiziniai (skiepais) ir taktiniai (kaip išvengti užsikrėtimu) turi būti tam pilnai paruoštas dar prieš įžengdamas į Vietnamą. Grįžęs į J. A. V., parsineša mikrobų ir užkrečia namiškius, bei artimuosius. Šiuo metu J. A. V. pasirodė malarijos simptomų. 60 dienų bėgyje naujai atvykęs kovotojas Vietname suserga vidurių negalavimais.

Antra — trunka apie 5 dienas, kol kovotojas įpranta prie skirtingo laiko, dvi savaitės — iki įpranta prie temperatūros ir drėgmės.

— Šiandieninis jūrų komercinis ir karinis laivynas gali išvystyti didžiausią vandens paviršiuje greitį iki 40 mylių per valandą. Jūrų navigacijos nuotoliams tai labai mažas greitis. Priežastis — didelis vandens pasipriešinimas. Kiekvienai pėdai judesio pirmyn, reikia išstumti į šalis tūkstančius tonų vandens, gi didinant greitį iki 45 mylių per valandą, laivo pajėgumą reikėtų patrigubinti — tuo pačiu daug bran-

---

kinęs ta proga Vikuckį, įteikė jam lietuvių vardu dovaną — knygas ir auksinį laikrodį. Kpt. Read, prisistatydamas susirinkusiai lietuvių publikai, pažymėjo, kad jis yra didelis antikomunistas ir komunistinė spauda ne kartą jį buvo užpuolusi už jo antikomunistinę veiklą. Kpt. Read iniciatyva karys Vikuckis buvo atgabentas į Adelaidę kariuomenės lėšomis.

Iškilmės buvo filmuojamos ir jau tą pat vakarą pertransliuotos per visas televizijos stotis. Iš australų, kurie matė transliacijas televizijoje, buvo nugirsta, kad jie labai patenkinti ir įvertina lietuvių parodytą pagarbą tautiečiui kariui, o taip pat ir visiems kariams, kovojantiems Vietnamo fronte. "Ramovės" sk. valdybos iniciatyva, tą vakarą, Povilo Vikuckio pagerbimui buvo moterų sekcijos paruošta vakarienė Lietuvių namuose. Vakarienėje lietuvių dalyvavo apie du šimtai, kurių tarpe nemaža jaunimo. Dalyvavo taip pat ir australų kariuomenės karininkai su žmonomis, ir kiti augšti pareigūnai.

Australų karininkai labai vertino lietuvius. Senatorė Mrs. Cooper pareiškė savo kalboje, kad ji norėtų dažniau susitikti lietuvius ir su jais pasikalbėti. Kpt. Read kalbėjo daug kartų ir pažymėjo, kad jis jau senai pažįsta lietuvius ir lietuvių tarpe jaučiasi kaip ir savų australų

Kalbėjo ir Pietų Australijos bendruomenės pirmininkas P. Z. Vabolis, iškeldamas lietuvių garbę ir padėkojo svečiams, o ypatingai kpt. Read, kuris yra artimas lietuviams.

Povilas Vikuckis yra paprastas jaunuolis, kareivis - eilinis, bet turintis nevienam būdingą praeitį. Po II Pas. karo, prasidėjus pasitraukusiųjų į Vakarus emigracijai iš stovyklų Vokietijoje, pajudėjo tolimon Australijon ir Vikuckių šeima, vežtamasi mažą Poviliuką. Pasiekė Australiją, apsigyveno tropikiniame Queenslande. Mažasis Poviliukas, sulaukęs vos 17 metų amžiaus, apsivilko Australijos reguliarios armijos uniforma.

Komunistinei diktatūrai artėjant prie Australijos — karo veiksmams plečiantis Vietname, kur komunistai be pasigailėjimo naikina ir žudo laisvę mylinčius vietnamiečius, Australija įsijungė į nepaskelbtą karą. Paskyrė vykti į Vietnamą tą batalioną, kuriame tarnavo Povilas Vikuckis. Kautynėse Povilas buvo sunkiai sužeistas. Australų spauda rašė, jog lietuvis Vikuckis, nors ir būdamas sunkiai sužeistas, bet savo kulkosvaidžio neišleido iš rankų iki priešas nebuvo galutinai sutriuškintas. Povilo Vikuckio veide žaiza jau užgijusi, bet randas aiškiai matyti ir pasiliks visam gyvenimui.

Povilas Vikuckis dėkodamas už jam parodytą nuoširdumą, lietuvių dovanas ir už Australijos kariuomenės vadovybės sudarytas sąlygas atvykti į Adelaidę ir pabuvoti su lietuviais, pareiškė, kad nors daug teko išgyventi visokių jaudinančių ir sukrečiančių įvykių, kautynių siaubo ir sužeidimo skausmų, tačiau visa tai jau praeitis, bet šis įvykis — taip nuoširdus Adelaidės lietuvių priėmimas ir dovanos — įvykis jo gyvenime, kurio jis niekuomet neužmirš.

giau kainuotų laivo statyba ir eksploatacija. Gi rezultatas būtų labai nežymus.

Kariniam tiekimui ypatingai svarbu laiku greitas pristatymas reikmenų tolimesniuose atstumuose. Ta aplinkybė yra labai svarbi amerikiečiams, nes tiekimas oru yra labai ribotas ir labai brangus. Todėl Amerikos karo laivynas stato 5,000 br. to, transporto laivus, kurių greitis vandens paviršiuje bus 100 mylių per valandą. Apie 20 tokių laivų jau bus apyvartoje 1970 metais. Su šių laivų pasirodymu vandenyse turės pasikeisti navigacijos taisyklės ir jūrų strateginiai bei taktiniai planai. Be abejo, tas turės stiprios įtakos ginklavimui. Toks laivas galės pakraut vienos pėstininkų divizijos ginklavimą ir helikopterius, ir galės sustot bet kurioj pakrantėje, be specialiai rengtų uostų, bet kuriame atstume. Plokščiadugnis, vandens sriauto varomas laivas (panašiai kaip sprausminiai oro varikliai) savo išvaizda yra daugiau panašūs į paprastą dėžę, negu į mums įprastą laivą. Jis bus varomas atominės energijos ir tikimasi įneš laivininkystės istorijon didelių pakeitimų, taip pat karinių reikmenų tiekimo problemos atsistos kitoje šviesoje. Tiekimo bazių išdėstymas ir jų aprūpinimas radikaliai turės pasikeisti.

— Karo pramonėje plienas užima svarbiausią vietą. Įdomu, kad Sovietai plieno pramonę numato padidinti dvigubai iki 1970 metų. 1966 m. Sovietų plieno produkcija siekė 100 milijonų tonų (amerikiečių — 131 mil. to.). Tokiam metiniam kiekiui Sovietai turi žaliavų 400 metų.

— Tai-Yuane, 700 mylių į pietus nuo Pekingo, kiniečiai stato plieno liejyklą 650,000 tonų metinės gamybos. Liejykla pradės veikti 1968 m. Plienas bus panaudotas karo pramonei.

—Ryšium su amerikiečių karinių jėgų iškraustymu iš Prancūzijos, trys aviacijos žvalgybos grupės perkeliamos į Britaniją, dvi į Amerikos žemyną ir į Vakarų Vokietiją, o viena išformuojama. Septintos armijos vadovietė iš Stuttgarto perkeliama į Heidelbergą, kur susijungs su jėgų vadoviete Europai. Į Stuttgartą atsikelia daliniai iš Prancūzijos.

— Švedai įrengė kalnuose tris priešatomines slėptuves: — karinei vadovybei, civilinei administracijai ir pagrindinių vertybių sandėliavimui. Slėptuvės atsparios prieš sprogimus, temperatūrą ir turi oro tiekimo filtravimo įrengimus prieš radioaktyvias dulkes ir cheminius garus. Uostų uolose turi įrengę tunelius, atsparius A bombų sprogimams, į kuriuos gali įplaukti ir apsisaugoti karo laivai. Tuose tuneliuose švedai laiko didelį kiekį šaudmenų ir ginklų. Tokių tunelių priskaitoma išilgai Švedijos rytinio pakraščio apie 1,000; kai kurie yra apie 300 pėdų gylyje nuo žemės paviršiaus.

— Nepaslaptis, kad Sovietai bando naujus ginklus virš Amerikos. Tai paprasta raketa - satelitas, kuri erdvėje išsiskirsto į kelis satelitus, skrendančius visomis kryptimis. Su minėtais satelitais laikytas radijo ryšys iš Sovietų Sąjungos teritorijos, Kanados ir Meksikos. Amerikos oro gynybos sekimo stotys tuos radijo ryšio signalus pagavo ir tikslias nustatė jų skleidimo vietas. Padarytos išvados, kad Sovietai bando satelitą su keleta branduolinių bombų, kurios išmetamos iš anksto nustatytoj vietoj ir kiekviena iš jų radijo pagalba nuo žemės nukreipiama norimon vieton, plote nuo New Yorko iki Kalifornijos. Tokių satelitų dalys — skeveldros yra rastos New Yorko, Filadelfijos, Vašingtono, Miami, Čikagos, Omahos, San Francisko ir Houstono apylinkėse.

— Sovietų Raketos "Skean", žemės taikiniams pirmą kartą pasirodė Maskvoje 1964 m. lapkričio mėn. parade. Skystu kuru varoma, 85 pėdų ilgio, tolinaša tarp 1,500 ir 2,400 mylių. "Scrag" triaugštė raketa, irgi skystu kuru varoma, stūmimo jėga apie milijoną svarų, tolinaša iki 8,000 mylių, pirmą kartą pasirodė 1965 m. gegužės mėn. "Scrag" naudojama ir satelitus į orbitą išmesti. "Sasin" dviaugštė skystu kuru varoma raketa, iki 7,500 mylių tolinašos, apie 85 pėdų ilgio, pirmą kartą pastebėta 1964 m. lapkričio mėn. "Scrooge" yra kietu kuru varoma tarpkontinentinė raketa. "Savage" — triaugštė, kietu kuru varoma raketa (panaši į amerikiečių "Minuteman"), apie 60 pėdų ilgio, iki 5,600 mylių tolinašos. Naudojama ir satelitus į orbitą išmesti. Pirmą kartą matyta gegužės mėn. 1965 m. "Scamp" raketa šaudoma nuo specialiai pagaminto vežimo, kuris tarnauja ir raketos transportavimui.

— Paskutinieji įvykiai Viduriniuose Rytuose, daugelio spėjama, esą trečiojo Pasaulinio karo preliudas, nežiūrint, kad ten karas vargiai ar išsiplėstų. Tačiau jei ginkluoti kivirčai išsiplėstų į visą Arabų pasaulį,

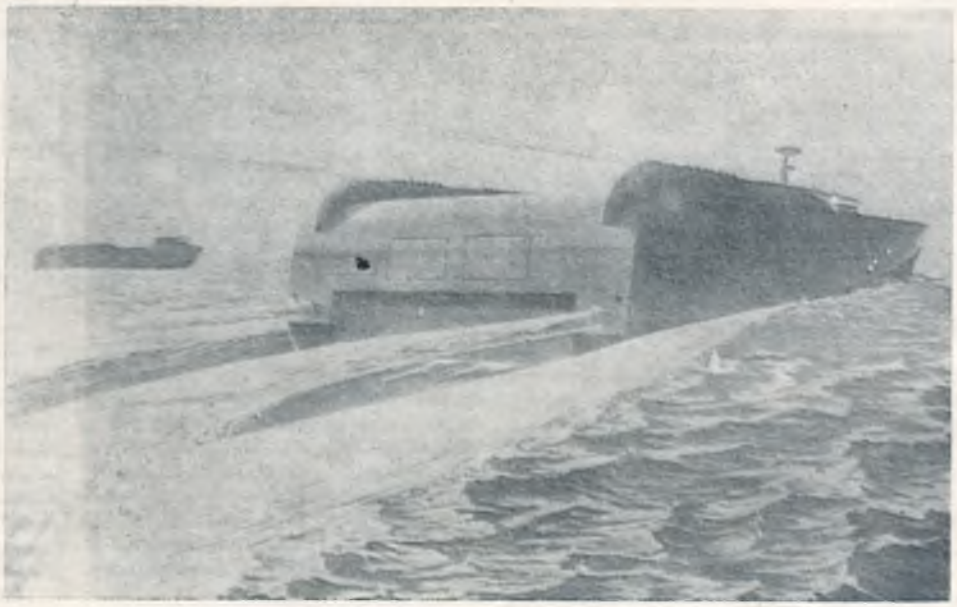

Dėžės pavidalo laivas, kuris darys 100 mylių per valandą, bus pastatytas 1970 metais.

būtų daug pagrindo amerikiečiams ir sovietams atsirasti pagelbininkų vaidmenyje. Šiandieninis pasiskirstymas karinėmis jėgomis Artimuose Rytuose atrodo sekančiai:

Tankai: — Sovietų 2,500 tankų Arabų valstybėse, iš kurių 500 yra T-54, kurie savo pajėgumu prilygsta amerikiečių M-60 tankui. Izraelis gali prieš pastatyti 600 tankų; jų sudėtin įeina M-4 Sherman, keletas Centurijon ir keli M-48 tankai. Skaičius Izraelio nenaudai yra vienas prieš keturis. Oro jėgos: — Sovietai pristatė arabams apie 150 PX bombonršių (Iliušin 28 tipo), iš kurių 120 teko Nasseriui. Kadangi Izraelis yra apsuptas iš visų pusių arabų kraštų ir savo dydžiu prilygsta Massachussetts valstybei, tokio bombonešių kiekio pakanka bombarduoti kiekvieną Izraelio vietą. Naikintuvų priskaitoma apie 500 (MIG-19 ir 21) vien tik Egipte, priedo 60 transporto lėktuvų ir 40 helikopterių.

Izraelis turi apie 450 karo lėktuvų. Į tą sudėtį įeina 75 prancūzų "Mirage" naikintuvai, ginkluoti "Matra" raketomis, 55 "Ouragon" lengvų bombonešių - naikintuvų, grupė amerikiečių transporto lėktuvų, helikopterių ir 60 "Magister" sprausminių apmokymo lėktuvų.

Raketos: Sovietai aprūpino Nasserį 14 patrulio tipo "Komar" ir keturiais "Osa" klasės greitlaiviais, ginkluotais Poliaris tipo raketomis (ne branduoliniais užtaisais) dvidešimties mylių tolinašos.

Gyventojai: — Arabų 80 mil., žydų — 3 mil. Pasirengimas: — karas gali prasidėti kelių minučių bėgyje, jei kurios pusės nervai prarastų pusiausvyrą.

— Kaip kasmet, taip ir šiais metais amerikiečiai paminėjo 1941 m. gruodžio 7 dienos japonų netikėtą užpuolimą ant laivyno bazės Pearl Harboure. Ten dviejų valandų bėgyje amerikiečiai neteko 3,067 kovotojų. 25 metų sukakties proga nuo ano įvykio, jau daug kartų išsamių puolimų aprašymų nebekartojama — šį kartą sustojama ties klausimu, kas kaltas dėl neapdairumo ir daugiau sustojama prie admirolo H. E. Kimmelio, kuris tuo metu vadovavo Pacifiko laivynui (trims mėnesiams praėjus nuo gruodžio 7 d. puolimo, admirolas išėjo į atsargą ir šiuo metu yra 84 metų). 1942 m. vyriausio teismo teisėjas paskelbė tyrinėjimo išdavas ir pabrėžė, kad "admirolas Kimmel dar lapkričio 27, 1941 m. turėjo pakankamai duomenų, kad santykiai su japonais kiekvienu metu gali pablogėti" — tai reiškė karą. Reikia pridėti, kad pagal kronikinius duomenis, amerikiečių žvalgyba turėjo žinias apie japonų pasirengimą puolimui, tik dėl įvairių susidėjusių aplinkybių, daugiausia dėl pavėluoto kodų šifravimo, ir blogos ryšių tarnybos, admirolą Kimmel jos laiku nepasiekė. Pats admirolas Kimmel pareiškęs: "Aš esu įsitikinęs, kad Rooseveltas sąmoningai leido užpulti Pacifiko laivyną, nes nei jis pats, nei laivyno departamentas manęs nepainformavo apie susidariusį pavojų iš japonų, nežiūrint, kad jie patys gerai apie jį žinojo".

Galutinas žodis dar nepasakytas, nes šis įvykis dar tebetiriamas. Šiandieninėje šviesoje, Pearl Harbour užpuolimas buvo karo provokacija, nebent japonai manė, kad sunaikinus karines jėgas Filipinuose, amerikiečiai neįstengs trumpu laiku atsistatyti ir japonų laimėjimas, bent Tolimucse Rytuose, bus užtikrintas. Anos klaidos pradžią šiandien liudija karo laivas "Arizona" su 1,102 vyrais, kurie nespėjo išsigelbėti ir pasiliko laive iki šiol, tik viršutinė laivo dalis tebekyšo virš vandens su pusiau nuleista Amerikos vėliava ant laivo stiebo.

—Kanadiečiai nupirko iš J.A.V. 50 motorizuotų 150 ir 155 mm gaubicų, kurių dalis bus perduota kanadiečių daliniams Vakarų Vokietijoje.

— Jugoslavijos trijose karo mokyklose (pėstininkų, administracijos ir laivyno) mokslas iš dabartinių trijų metų pratęsiamas į keturis. Kartu įvedama naujų dėstomų dalykų: matematikos, bendrosios ir atominės fizikos, elektronikos, inžinerijos ir variklių mechanikos dalykai. Pailginto kurso mokslas prasidėjo spalio mėn. 1966 m.

— Brazilai nuo šių metų įvedė į bendrą kariuomenės apmokymą kautynes džiunglėse ir partizaninių veiksmų taktiką. Ypatingas dėmesys kreipiamas į partizaninių veiksmų taktiką vadų mokyklose (karininkų ir puskarininkių).

— Greta 25 metų nuo Pearl Harbur užpuolimo minėjimo, amerikiečių spauda taip pat paminėjo dešimtmetį nuo 1956 m. spalių mėn. sukilimo Vengrijoje. Anas įvykis nūdieninėj spaudoj prisimintas politiniame fone, tikrumoje gi sukilimo esmė buvo karinė — ne peticijomis ar ultimatumais tauta trumpam nusikratė okupantų, bet ginklu. Be profesijos, lyties ar amžiaus skirtumo vengrai kovėsi iš vien prieš stipresnį ir geriau ginkluotą priešą ir kovą laimėjo, tik anuometiniam tarptautinės politikos chaose negalėjo ilgiau to laimėjimo išlaikyti savo rankose.

— Nike X (kovai prieš raketas) ir raketa Poseidon numatoma sekančiais metais gaminti dideliais kiekiais; vien tik raketos Poseidon gamybai skiriama virš 2 bilionų dolerių. Pagaminus pradinį Poseidon raketų kiekį, seks 2,4 bil. dolerių projektas: atomine energija varomų 41 povandeninio laivo Polaris raketos bus pakeistos naujo tipo Poseidon raketomis.

— Sprausminiai lėktuvai skrisdami išstumia didelį sriautą augštos temperatūros dujų, kur bilijonai dideliu greičiu judančių molekulių yra apkrautos elektros įlydžio. Apkrovimas gaunamas molekulių susidūrimo degimo ir išmetimo metu. Atsipalaidavusi elektros energija mažėjančiu intensyvumu sklinda erdvėje. Priešlėktuvinės raketos įrengimai reaguoja į tos rūšies energiją ir raketą nukreipia link lėktuvo.

B. B.

ŽIAURUSIS VIETNAMO KARAS

Jau kelinti metai, kai mūsų lietuviai jaunuoliai, tarnaujantieji J.A.V. kariuomenėje, kaujasi Vietname su komunistais. Iš jų yra jau keletas ir žuvusių. Štai ką rašo ten besikaujų mūsų vyrai savo namiškiams.

"Pavojų užgrūdinti ir jau pratę matyti kraują ir kančias, mano būrio vyrai prie Ia Drang upės nesutramdomai verkė savo žuvusių draugų. Paupyje buvo rasti jų 28 lavonai, visi žiauriai peiliais supjaustyti į vientisą kruviną masę. Daugelio rankos ir kojos ar bent pirštai buvo nukapoti. Pamačiau komunizmą visoje jo brutalioje ir barbariškoje didybėje", rašo Visvaldas Balskus, kilęs iš Čikagos. "Žiūrint į tuos draugų lavonus, daug minčių praūžė mano galvoje. Jei Dievo bus leista man grįžti namo, aš niekados nepamiršiu, kas yra komunizmas. Man tenka patruliuoti Kambodijos pasieny. Karių tarpe įvyksta įvairių susirgimų, kaip pav. malarijos, gyvačių įkandimų. Man į ranką įkando skorpionas. Ranka ištino ir degė kaip ugnyje. Pagaliau buvau sužeistas, įkišau koją į paruoštus komunistų spąstus. Pora mėnesių buvau ligoninėje ir atostogose, o dabar ir vėl kautynėse", rašo Visvaldas Balskus. Tame laiške jis dėkoja artimiesiems ir tautiečiams už jų vargų atjautimą. Tačiau jis džiaugiasi, kad tuo pačiu jis junta ir gyvenimą. Kautynės, kraujas, ašaros ir mirtis parodo tikrąsias asmens vertybes ir suformuojai bei išugdo žmogaus charakterį. Laisvė ir demokratija, rašo Balskus, jam įgavo naują supratimą.

Tarnaujantis J. A. V. kariuomenėje Laoso fronte ltn. Dieteris Deng-

IŠ LVS RAMOVĖS CENTRO VALDYBOS VEIKLOS

CENTRO VALDYBOS RINKIMAI

LVS Ramovės Centro Valdybos rinkimuose (korespondenciniu būdu), nors ir nepatogiu laiku, tačiau dalyvavo nemažas ramovėnų skaičius. Tas parodo mūsų organizacijos garbingumą, o per 15 metų nuveikti darbai liudija Sąjungos RAMOVĖ stiprumą bei reikalingumą. LVS RAMOVĖS svoris ir veiksmingumas mūsų kovoje dėl Lietuvos laisvės, yra nei kiek ne mažesnis, negu kai kurių mūsų politinių ir nepolitinių organizacijų.

Tą konstatavus, C. Valdyba kviečia visus brolius ramovėnus ir toliau nepasiduoti nelemtos tremties aplinkybių neigiamoms įtakoms, nenustoti ryžto ir kovingumo, bet dar su didesniu pasiryžimu ir energija veikti, siekiant mūsų statute užsibrėžtų tikslų.

1962-1966 M. KADENCIJOS CENTRO V-BOS ATLIKTI DARBAI

1962-1966 metų kadencijos C. Valdyba stengėsi pirmon eilėn vykdyti visuotino skyrių atstovų suvažiavimo, įvykusio 1962.5.26-27 d.d. Čikagoje, nutarimus, o taip pat spręsti gyvenimo iškeltus klausimus. Tarp daugelio nutarimų buvo ir tokių, kurie buvo pavesti C. Valdybai vykdyti pirmon eilėn.

1. Vienas iš tokių nutarimų buvo — įstoti į Lietuvių Fondą pilnateisiu nariu su $1,000 įnašu. Savaime suprantama, kad tokią sumą iš savo kuklių pajamų C. Valdyba negalėjo įnešti. Todėl $1,000 suma buvo paskirstyta tarp skyrių (kvotomis), atsižvelgiant į jų narių skaičių, tačiau lėšų sutelkimo būdas buvo paliktas skyrių nuožiūrai. Kai kurie skyriai greit atsiliepė į C. Valdybos kvietimą ir jiems skirtą sumą laiku atsiuntė. Bet buvo ir tokių skyrių, kurie tik terminui praėjus pradėjo susirašinėjimą, įrodinėdami, kad jiems skirta kvota yra perdidelė, kad jie turi per mažą užnugarį ir tiek pinigų negali sukelti, nes ne visi nariai moka nario mokestį. Dėl šių priežasčių $1,000 sumą surinkti nepavyko ir, kad įvykdžius visuotino skyrių atstovų suvažiavimo nutarimą, C. Valdyba buvo priversta iš savo apytuštės kasos pridėti $200.

2. Antras labai svarbus klausimas, tai Nepr. Kovų Istorijos paruošimas ir išleidimas. Tas reikalas jau buvo judinamas nuo 1954 m. (pirmojo visuotino skyrių atstovų suvažiavimo), tačiau dėl daugelio priežasčių buvo labai mažai kas padaryta (Žiūr. bendr. Nr. 18, p. 1).

Kad tas ne tik mums, ramovėnams, bet ir visai lietuvių tautai taip svarbus darbas nebūtų užmestas, 1962 m. visuotinas atstovų suvažiavimas Čikagoje nutarė, Nepr. Kovų Istorijos išleidimą vykdyti pirmon eilėn. Istorijos komisija iš branduolio: M. Reklaičio, K. Ališausko ir P. Žilio, jau 1958 m. C. Valdybos sudaryta, pastaruoju laiku, dirba dideliu kruopštumu ir atsidavimu.

Nors ne visi skyriai išpildė jiems skirtas kvotas dėl L. Laisvės Kovų istorijos paruošimo (žiūr. bendr. Nr. 81, psl. 2), tačiau nežiūrint to, paruošiamieji darbai vykdomi toliau. Čia reikia pažymėti, kad Australijos skyriams skirtoji kvota, energingai vadovaujant S. Narušiui, išpildyta greit ir su kaupu.

Atsižvelgiant į veikalo svarbumą, dedamos didelės pastangos, Nepr. Kovų Istoriją išleisti iki 1968 m., kuomet bus minima Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo 50 m. sukaktis.

3. C. Valdybos yra užmegsti glaudūs ryšiai su ukrainiečių karių sąjunga Čikagoje. Šiuo metu jie visuomet kviečia ramovėnus į jų ruošiamus minėjimus ir tautines iškilmes, ir jie mielai dalyvauja mūsų tautinėse šventėse, rodo didelį mums palankumą bei mūsų tautos reikalų supratimą.

4. C. Valdybos iniciatyva Čikagoje yra sudarytas koordinacinis komitetas, į kurį įeina ramovėnų, kūrėjų - savanorių, birutininkių ir šaulių organizacijų C. Valdybų pirmininkai. Šis komitetas posėdžiauja pagal reikalą ir sprendžia klausimus, liečiančius visas 4 organizacijas, kaip pav.: protestus dėl mūsų kaimynų grobuoniškų tikslų, bendrų iškilmių rengimą ir kt.

5. Kiek aplinkybės leidžia, C. Valdyba seka visų skyrių veiklą ir ten, kur jos parama yra reikalinga, skuba, pagal išgales, padėti. Pav.: Los Angeles skyrius buvo nutaręs įsigyti nekilnojamą turtą — ramovėnų šeimoms namus ir tuo reikalu kreipėsi į C. Valdybą paramos. Nors C. Valdyba tam pritarė ir labai norėjo padėti, tačiau teisinių patarėjų padedama, klausimą giliau išstudijavus, prašomu būdu Los Angeles skyrių paremti negalėjo.

---

leris rašo: "Pernai vasario mėn. su keliais kitais amerikiečiais kariais patekau Laose į komunistų rankas. Ten visą jų judėjimą diriguoja iš Šiaurės Vietnamo". Jis toliau pasakoja, jog nakčiai komunistai surakindavo juos grandinėmis. Dienomis, gi, pririšdavo juos prie medžių kamienų galva žemyn, kad skruzdės galėtų ėsti jų veidus. Kartais komunistai naudodavo juos taikiniais, šaudymo pratimams. Kulkos pataikydavo šalia, nuskusdamos medžių žievę, tačiau jiems nekliudydavo, taip buvo daroma tyčia. Per ištisus tris mėnesius gaudavo jie ryžių saują kelioms dienosm. Tekdavo valgyti ir kokių šliužų ar gyvačių, jei tik jie pasimaišydavo jų palapinėje. Valgė ir žiurkes, net pirštus apsilaižydami, tik nedaug jų tesugaudavo.

Galų gale, ltn. Dengleris pabėgo iš nelaisvės, pavogdamas kartu ir keturis šautuvus. Juos išdalinęs draugams ir nugalėję sargybinius, jie paspruko į džiungles. Ten išbadėję ir sirgdami geltlige, iš parašiuto pasigamino SOS ženklą, kurį J. A. V. lėktuvai pastebėjo patiestą ant uolos ir taip juos išgelbėjo. Ltn. Dengleris dar ir dabar tarnauja J.A.V. kariuomenėje.

Aleksas Bernotas, apmokytas partizaninio karo, jau kuris metas tarnauja Vietname. Jis rašo: "Mano keli kuopos draugai pastebėjo tris ginkluotus Vietkongo partizanus. Atidarius ugnį, vienas jų krito, bet pasiekus tą vietą jo nerasta. Tik kraujo klanas likęs. Tokių dalykų pasitaiko dažnai, nes priešas stengiasi kritusių nepalikti. Jie su savimi nešiojasi virves, kuriomis besitraukdami velkasi ir žuvusius. Vieną dieną vienas jų vistik paliko kur kritęs. Jis buvo užsimaskavęs amerikonišku tinklu, vilkėjo žaliais marškiniais ir juodom kelnėm. Sandalai buvo padaryti iš senų padangų. Amunicijos turėjo apsčiai. Košiant apylinkę, susišaudymų pasitaiko apsčiai. Pirma mus dar permesdavo helikopteriais, dabar gi visą laiką einame nuo ryto iki vakaro ir rodos tam ėjimui galo nėra. Džiunglės tankios, auga dramblinė žolė lyg siena, laukinės spygliuotos vynuogės, ryžių laukai, raistai ir pelkės. Kojos visą laiką šlapios, net iki juosmens. Kūną kartais apipuola siurbėlės, kurias tenka degtukais nudeginti. Naktys baisiai tamsios, kad nepasimestume, suirišame virvėmis". Rašykime saviems vyrams Vietname laiškus ir siųskime siuntinėlius.

Bal. Brazdžionis

Detroito ir Montrealio skyrių veikla, pastaruoju metu, buvo stipriai sušlubavusi. C. Valdybos pastangomis ir Detroito ramovėnų gera valia skyrius jau vėl normaliai veikia.

6. Vykdant Visuotino skyrių atstovų suvažiavimo nutarimą — remti mūsų žurnalą KARĮ, C. Valdyba išleido spec. bendr. Nr. 74. Kaikurie skyriai į tą reikalą atkreipė rimtą dėmesį ir padarė nemažą pažangą KARIO prenumeratos platinime ir finansine parama. Čia pavyzdžiu galėtų būti Čikagos skyrius, kuriame KARIO atstovu yra veiklusis ramovėnas A. Rėklaitis.

Prie C. Valdybos kiekvienais metais yra sudaroma premijų komisija, kuri skiria 3 premijas už geriausius straipsnius, tilpusius tų metų KARYJE. C. Valdyba rūpinasi, kad premijoms lėšos būtų laiku sutelktos ir geriausių straipsnių autoriams įteiktos.

7. 1966.11.27 d. minint Lietuvos kariuomenės 48 m. atkūrimo sukaktį Čikagoje Nepr. Kovų muzėjaus globėjo M. Rėklaičio ir muzėjaus vedėjo Šeštakausko pastangomis, buvo iškilmingai atidengti buvusių Lietuvos Respublikos prezidentų: A. Smetonos, A. Stulginskio ir K. Griniaus, o taip pat ir Lietuvos Patriarcho dr. J. Basanavičiaus ir atsikūrusios Lietuvos kariuomenės pirmąją priesaiką priėmusio Žemaičių Vyskupo Karevičiaus portretai. Viršuje paminėtų portretų, Jaunimo Namų didžiojoje salėje, ant tos pačios sienos, jau keli metai kabo du labai dideli istoriniai paveikslai: Ušinskio "Algirdas ties Kremliumi" ir "Lucko suvažiavimas". Tai yra labai įspūdingas Lietuvos istorijos kampelis jaunimo salėje, kurioje per metus įvyksta apie šimtas visokių parengimų, lankomų ne tik savo jaunimo ir senimo, bet ir mums draugingų tautų.

PADĖKOS

Buvusioji C. Valdyba reiškia nuoširdžią padėką visiems, jos kadencijos metu, pasireiškusiems bendradarbiams:

a) Skyrių valdyboms ir visiems ramovėnams, prisidėjusiems prie darbo.

b) KARIO redakcijai ir administracijai už žurnalo reikalų tvarkymą ir jo tobulinimą, su Z. Raulinaičiu priešaky.

c) Laisvės Kovų Istorijos Komisijai — M. Rėklaičiui, K. Ališauskui ir P. Žiliui už rinkimą medžiagos ir rašymą Nepriklausomybės Kovų istorijos.

d) Buvusiam Centro Valdybos nariui, sutikusiam kandidatuoti ir išrinktam į naują C. Valdybą, J. Gaižučiui, už ištvermingą, kruopštų ir našų darbą nelengvose Centro Valdybos sekretoriaus pareigose.

e) Buvusios Centro Valdybos nariams:

1. Vice-pirmininkui Vl. Mieželiui už ryšių palaikymą su kitomis organizacijomis, teisinius patarimus ir kitus jam pavestus darbus.

2. Iždininkui K. Oželiui už eitas pareigas.

3. Račiūnui už glaudų bendradarbiavimą su K. Oželiu ruošiant filmą iš mūsų praeities ir ramovėnų veiklos.

4. Kultūros reikalų vadovui J. Švedui už kultūros reikalų tvarkymą.

f) Nepriklausomybės kovų invalidui ramovėnui B. Tvarkūnui už Vyčio Kryžiaus kaspino išssugojimą nuo okupanto, atgabenimą ir perdavimą RAMOVĖS C. Valdybai.

g) A. Rėklaičiui už paminėto kaspino ir atatinkamo, Filadelfijoje sudaryto, akto pristatymą.

PIETŲ AUSTRALIJA

Šiais metais Lietuvos kariuomenės šventės minėjimas buvo ypatingai turiningas, puikiai paruoštas ir gerai išpildytas.

Minėjimas buvo pradėtas pamaldomis šv. Kazimiero koplyčioje, gi iškilmingas minėjimo aktas ir meninė dalis vyko Leituvių namuose. Meninėje dalyje pirmiausiai buvo suvaidintas scenovaizdis "Trys broliai". Autorius — Pr. Pusdešris, režisorius J. Venclovavičius, kuris puikiai pritaikė vaidinimą dienos progai. Jaunimo nemažai buvo ir atrodo, kad ir jie gerai suprato vaidinimo turinį ir prasmę. Žmonių šiais metais buvo pilna salė.

Vaidino: M. Grėbliūnienė, I. Marcinkevičienė, V. Vosylius, A. Maciukas, A. Petrikas. Labai gražias dekoracijas padarė dail. S. Neliubšis.

Montažą "Gražioji Lietuva, kurios aš nemačiau" išpildė Rūta, Dalė, Audrė ir Irena Bielskytės, kurios jau 1965 m. kariuomenės minėjimo proga gražiai deklamavo ir dainavo.

E. Matusevičiaus eil. "Žemė" de-

← **Mjr. Leonas Virbickas kalba Kariuomenės Atkūrimo minėjime, Philadelphijoje. Jo kalbos tema — "1941 metų sukilimas".** Nuotr. K. Čikoto

A.A. kpt. Alberto švarplaičio paminklo atidengimas. Waterburio "Ramovės" skyrius padeda vainiką. Iš k.: Valantiejus, Malakauskas, Seliokas, legijonieriaus uniformoje — Algirdas Švarplaitis.

PAMINKLAS DIDVYRIUI

Praeitais metais, spalio mėn. 22 d., Wingdale, New York, buvo atidengtas paminklas av. kpt. Albertui Švarplaičiui, žuvusiam 1941 metais birželio mėn. 24 dieną, Červenės mirties žygio metu. Paminklą pastatė jo broliai Jonas ir Gustavas Švarplaičiai. Jonas yra buvęs ilgametis Sintautų šaulių būrio vadas ir su šeima gyvena Wingdale, N. Y. Gustavas, buvęs miškų urėdijos buhalteris, gyvena Vokietijoje. Jonas Švarplaitis ir jo du sūnūs, Vygantas ir Algirdas, priklauso Lietuvių Veteranų Sąjungos "Ramovė" Waterburio skyriui. Abu sūnūs yra Amerikos kariuomenės atsargos viršilos. Jie abu priklauso ir vietiniam Amerikos Legijono postui. Dėka jų asmeninio populiarumo ir padėtų pastangų, šį reikalą sujungiant su visos Lietuvos tragedija, paminklo atidarymas, matuojant vietiniu matu, tikrai gerokai pasitarnavo mūsų tėvynės reikalams. Oficialiai, kartu su Švarplaičių šeima, paminklo atidarymo iškilmių rengėjai buvo ir vietinis Amerikos Legion "Mosiero-Winship" Post No. 1811. Legijono nariai buvo uniformuoti ir nešė Amerikos ir Legijono vėliavas.

Vietinėje ir apylinkės miestų spaudoje, prieš ir po paminklo atidengimo dieną, gana plačiai buvo aprašyta apie kpt. Albertą Švarplaitį ir Lietuvos tragediją.

Prašosi išvada, kad turint gerų norų, galima atrasti įvairių atvejų kai galima kovoti dėl kenčiančios tėvynės reikalų. K. U.

---

klamavo stud. Dalia Viliūnaitė. E. Brazdžionio ištraukas iš poemos "Vaidila Valiūnas" skaitė Venclevavičius, F. Schuberto "Klajūnas" ir St. Šimkaus "Oi greičiau" solo dainavo Z. Janonienė. F. Čerienės "Savo skambančia daina" dainavo solistė A. Gučiuvienė.

S. Oldham pianu paskambino vieną muzikinį dalyką. W. A. Mozarto "Lopšinę" ir dvi liaudies dainas — "Aušta aušrelė" (harm. A. Gučiuvienės) ir "Dyvai" (J. Gaubo) duetu padainavo A. Gučiuvienė ir Z. Janonienė. Solistėms akompanavo S. Oldham. Solistės buvo labai maloniai publikos sutiktos ir turėjo kartoti dainas.

Pabaigoje "Ramovės" sk. pirmininkas mjr. P. V. Petkūnas padėkojo programos dalyviams, įteikdamas "Ramovės" vardu gėles ir dovanas. Minėjimas buvo baigtas Tautos Himnu. L. Vasiliūnas

A. A. KŪRĖJAS - SAVANORIS
JONAS KAMENKA

Gruodžio 17 d. netikėta mirtis išplėšė iš gyvųjų tarpo Nepriklausomybės kovų dalyvį kūrėją-savanorį Joną Kamenką, įžengusį į 65 amžiaus metus.

Velionis buvo visada geros nuotaikos, su visais draugiškas, pareigingas ir nepalaužiamos lietuviškos sielos žmogus, kilimo žemaitis. Iš kariuomenės išėjęs vyr. psk. laipsniu, ilgus metus tarnavo Vidaus Reikalų ministerijos žynyboje. Be tarnybinių pareigų, buvo aktyvus šaulių veikloje, eidamas būrio vado ir kitas šauliškas pareigas. Be K.-Savanorių medalio, dar buvo apdovanotas Gedimino, Nepriklausomybės, šaulių ir ugniagesių ordenų medaliais.

Per pirmąją bolševikų okupaciją iš tarnybos buvo atleistas ir tik slapstydamasis išvengė suėmimo. Nelaukdamas antros bolševikų okupacijos, J. Kamenka, kaip ir daugelis kitų, vengdamas persekiojimų ir teroro, pasitraukė į Vakarus. Žmonai mirus, 1949 m. su dukromis Aldona (dabartine Skaistiene) ir Gražina (dabart. Šimukoniene) atvyko į Kanadą, apsistodamas Toronte. Pramokęs siuvėjo amato, visą laiką dirbo siuvykloje.

Iš laidojimo koplyčios, kur jį pašarvotą gausiai lankė ne tik jo buvę bičiuliai, bet ir gausi visuomenė, sunešdama daugybę gyvų gėlių puokščių ir vainikų, velionies palaikai buvo atlydėti į Šv. Jono lietuvių parapijos bažnyčią, kurioje prie karsto stovėjo kūrėjų-savanorių garbės sargyba. Klebonas kun. P. Ažubalis laikė gedulingas pamaldas ir pasakė jautrų pamokslą. Didelė automobilių virtinė vėlionies palaikus atlydėjo į lietuviškas kapines, kuriose amžiną poilsį rado jau 9 skyriaus nariai kūrėjai-savanoriai. Prie kapo atsisveikinimo žodį tarė skyriaus pirm-kas V. Streitas, įteikdamas velionies dukroms jo karstą dengusią tautinę vėliavą. Po laidotuvių, velionies dukroms kviečiant, didelė laidotuvių dalyvių dalis susirinko Šv. Jono parapijos salėn, kur buvo paruošti užkandžiai. St. Banelis

A.A. Adm. ltn. VLADAS MOTIEKA

1967 m. sausio 15 d., Los Angeles priemiesčio Nortridge ligoninėje, ištikus širdies priepuoliui, mirė kūrėjas - savanoris adm. ltn. Vladas Motieka.

Velionis buvo gimęs 1897 m. kovo 11 d., Panevėžio aps. Mokėsi Panevėžio realinėje gimnazijoje. I-jo Pasaulinio karo audra nubloškė jį į Rusijos gilumą, bet 1918 m. laimingai grįžo į gimtinę. Tačiau, nebuvo saugu ir savame krašte. Bolševikam briaunantis į Lietuvą, 1919 m. Vladas stojo savanoriu į Joniškėlio partizanų Atskirą Mirties batalioną ir kovojo prieš bolševikus. Vėliau tarnavo 4 pėst. pulke karo valdininku ir ėjo pulko maisto tiekėjo pareigas. 1924 m. gegužės 31 d. išėjo atsargon administracijos leitenanto laipsniu.

Civiliniame gyvenime dirbo administracijos srityje. Tarnavo Žemės tvarkytojo įstaigoje ir vėliau—"Maisto" akcinėje bendrovėje, Panevėžyje.

Vladas Motieka aktyviai veikė Ugniagesių ir Šaulių organizacijose. Už nuopelnus buvo apdovanotas Lietuvos Kūrėjų - Savanorių medaliu, Šaulių Žvaigžde, Lietuvos Nepriklausomybei 10 metų paminėti medaliu, ugniagesių "Artimui Pagalbon" III-jo laipsnio ir Estijos ugniagesių ženklais.

Bolševikams antrą kartą okupuojant Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją. 1949 m. atvyko į JAV ir sustojo New Jersey, bet neilgam; 1951 m. persikėlė į Los Angeles, kur ir gyveno pastoviai įsikūręs. Dirbo fizinį darbą įmonėse. Buvo įsigijęs namus. Prieš dešimt metų, darbovietėje, Vladą ištiko širdies priepuolis. Nors ir sustiprėjo, bet į darbą nebuvo priimtas, todėl teko likti bedarbiu ir rūpintis savo namų priežiūra. Paskutiniuoju metu, sunkiai valdė dešiniąją ranką. Teko vykti ligoninėn ir gydyti širdies pakrikimą, tačiau, liga nebuvo pagydoma ir iš ligoninės Vladui nebuvo lemta sugrįžti.

Velionis buvo pašarvotas Hamrock koplyčioje, kurioje sausio 18 d. vakare buvo atkalbėtas rožinis ir atsisveikinta su velioniu. Sausio 19 d., 9 val.

Kūrėją-Savanorį, Vyčio Kryžiaus Kavalierių, kpt. JURGĮ KIAUNĘ, sulaukusį 70 metų amžiaus, sveikiname ir linkime sekmės visuomeninėje veikloje ir asmeniškame gyvenime.

KARIO Štabas

A † A

Leitenantui ANTANUI ŽITKUI

tragiškai žuvus, žmonai Agnei, dukrelėms Liucijai su šeima ir Daliai, giminėms ir artimiesiems reiškiame nuoširdžią užuojautą ir kartu liūdime.

P. L. P. Karo Mokyklos Ats. jaun. leitenantų Kursų Karininkų laida

Kaina 2 ct

DOMĖ AR RAMIAI

1919 m. sausio mėn. pirmomis dienomis Lietuvos vyriausybei persikėlus iš Vilniaus į Kauną ir įsteigus Kauno Karo komendantūrą, bei paskyrus komendantu karin. Juozą Mikuckį, prasidėjo skubus komendantūros karo dalinių steigimas ir jų apmokymas. Komendantūros ir kuopų vadai—karininkai visi buvo išėję karo apmokymą ne lietuviškoje mokykloje, tat niekas iš jų nežinojo karinių rikiuotės terminų, bei pavadinimų. Atseit, toje šakoje nebuvo lietuvių specialistų, nei vadovėlių. Iškilo reikalas ruošti karinius vadovėlius. Netik vyr. kariuomenės štabas tam reikalui sudarė komisiją, bet, savo ruožtu ir Kauno komendantūra paskyrė komisiją iš karininkų Jono Mačiulaičio, Stepo Statkevičiaus ir manęs, — nors ant greitųjų, paruošti, pirmoje eilėje, rikiuotės statutą. Ruošiant šį statutą buvo susidurta su daugeliu pavadinimų. Reikėjo nustatyti, kuris labiau būtų tinkamas komandai. Vienas iš pagrindinių komandavimo žodžių, kuriuo būtų galima nutildyti, arba sudrausti, buvo paimtas: "domė". Paruoštas statutas buvo nuvežtas į Kauną, šv. Kazimiero dr-jos spaustuvę. Jos direktorium buvo prel. A. Dambrauskas-Jakštas, iš kurio turėjome gauti leidimą spausdinti. Prelatas susidomėjo statuto tekstu ir ėmė jį skaityti. Beskaitydamas užtiko daug žodžių-pavadinimų, jo manymu, nevisai tinkamų ir užkliuvo už žodžio "domė". Jis ties juo sustojo ir pradėjo aiškinti, kad komanda "domė" yra nevykusi ir patarė žodį "domė" pakeisti į "ramiai", kuris tikrai atatiks bet kokio judesio nuraminimui. Prel. A. Dambrausko-Jakšto patartą žodį "ramiai" įrašėme į statutą vietoje "domė". Žodis "ramiai" taip ir prigijo lietuviškoje komandoje, ir tapo nepakeičiamu.

Nors prel. A. Dambrauskas niekad nebuvo kariu, niekuomet nebuvo turėjęs jokių reikalų su kariuomene, tačiau sielojosi lietuvių tautos reikalais. Užtat, jis labai užjautė ir Lietuvos besikuriančią kariuomenę. Jo kritiškos pastabos turėjo praktiškos reikšmės rašant ir spausdinant karo statutus. **Pov. Dirkis**

---

ryte velionis buvo atlydėtas į šv. Kazimiero parapijos bažnyčią. Gedulingas pamaldas atnašavo ir į Kalvarijos kapines palydėjo kun. A. Valiuška. Bažnyčioje karstas buvo pridengtas Tautine vėliava ir pamaldų metu stovėjo ramovėnų garbės sargyba: K. Liaudinskas, O. Žadvydas, A. Avižienis ir V. Karalius. Kapinėse atsisveikinimo žodį tarė K. Liaudinskas, ramovėnų vardu ir A. Bėkša — senųjų lietuvių ateivių. Nuo karsto nuimtą Tautinę vėliavą K. Liaudanskas įteikė velionio našlei ir pareiškė ramovėnų vardu užuojautą.

— — —

Po laidotuvių, dalyviai susirinko velionio rezidencijoje ir p. Motiekienės vaišinami, praleidę keletą valandų,skirstėsi namo.

O. Žadvydas

Tie du patys valdžios pareigūnai, kurie išprovokavo Korėjos karą ir numanevravo jį į kertę, ir vėl veda JAV Azijos politiką: tai Dean Achesonas ir Dean Ruskas. Galime pasitikėti jų sugebėjimais, kad Amerika pergalės Vietname niekad nepasieks.

A. O.

•

Pagal kongresmano M. L. Simpsono (Wyoming) liudijimą (Congr. Rec.) neoficialus raudonosios Kinijos atstovas JAV yra tūlas Felix Green, vedęs Eleną Lindeman. **C. F.**

•

Amerikoje pastebimas keistas reiškinys, kurio medicina nepajėgia išaiškinti: sužeisk komunistą, o kraujuos socialistas.

(**R. L. Martin**, Fabian Freeway: High Road to Socialism)

•

Kai kapitalistinis pasaulis pradės su mumis prekiauti, tą pačią dieną jis pradės finansuoti savo paties sunaikinimą. **Leninas**

•

JAV vidaus įsiskolinimas 1966 m. pasiekė 324 bil. dol. Už šią skolą metiniai nuošimčiai yra 12 bil. dol. Viso yra jau išmokėta tokių nuošimčių 177 bil. dolerių.

Taigi, pinigų skolintojai JAV daro puikų biznį. Tačiau reikia žinoti, kad Federal Reserve Bankas, kuris tomis paskolomis užsiima, yra privati korporacija. **C. F.**

•

Prieš du šimtus metų prof. Aleksandras Fraser Tytler rašė: "Demokratija negali išlikti pastovia valdymosi forma. Ji išsilaiko tik tol, kol balsuotojai atranda, jog jie gali patys nusibalsuoti savo naudai pinigines pašalpas iš viešojo iždo. Nuo to momento dauguma balsuotojų visuomet balsuoja už tuos kandidatus, kurie pažada jiems daugiausia naudos iš viešojo iždo. Rezultate demokratija žlunga kartu su palaidu iždu ir ją visada seka diktatūra." **C. F.**

•

Vienas iš artimiausių prez. J. F. Kennedy bendradarbių, Ted Sorensen, nepersenai kalbėdamas Demokratų forumui New Yorke, pabrėžė praėjusių rinkimų domekratų pralaimėjimus. Benagrinėdamas demokratų partijos rinkiminius nuostolius, jis, tarp kitko, taip pasakė:

"Mes pralaimėjome... nes mūsų partija prarado kryptį, entuziazmą ir įsibėgėjimą... o taip pat, kad senoji miestinė koalicija, kurią sudarė darbo unijos, negrai, žydai ir intelektualai, subyrėjo į šipulius..." **N. R.**

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Mykolas Viltis, **Neparašyti laiškai**, Eilėraščiai. Į Laisvę Fondo leidinys Nr. 6. Viršelis ir piešiniai Pauliaus Jurkaus. Su aplanku, 56 psl.

Filatelistų D-gijos LIETUVA Biuletenis, nr. 8, 1966 m. lapkričio-gruodžio mėn. 24 psl. rotatorinis leidinys.

Lithuania Philatelic Society's 20th Anniversary Exhibition, XII — LITHPEX. Oct. 28-29-30, 1966, Balzekas Museum of Lithuanian Culture. 30 psl.

AUKOJO KARIUI:

LVS Ramovė Ročesterio skyrius — 25.00; LVS Ramovė Bostono skyrius — 15.00; Petkevičius, A. Washington, Pa. — 22.00; Po 4.00: Budas St., Lemont, Ill., Dudėnas K., Chicago, Ill., Juška K., Detroit, Mich., Ramonas, K. Chicago, Ill., Šarūnas J., Hamilton, Can., Vilinskas, S. Windsor, Conn. Po 3.00: Pakatinskas S., Cicero, Ill., Petrauskas, E., Chicago. Ill. Po 2.00: Bartašius K. A., Chicago, Ill., Barvydas, St. Detroit, Mich., Buškevičius Pr., Hartford, Conn., Gečiauskas M., Manchester, Conn., Jonaitis, A. V. Cleveland, Ohio, Okas J., Chicago, Ill., Svilas B., Detroit Mich., Vasikauskas Vl. Rich. Hill, N. Y., Vėgėlis Jonas, Hudson, N. J., Vitkus A., Harrison, N. J. Po 1.00: Algenis K., Brooklyn, N. Y. Butėnas J., Paterson, N. J., Grinius A., Detroit. Mich., Kacilauskas, J. Lemont, Ill., Keniausis, A., Waterbury, Conn., Mikeliūnas D., Michigan City, Ind., Tamošiūnas V., Detroit, Mich.

J. ltn. Balčiūnas, tarnavęs 1944 m. LAD 257. Bn. štabe, prašomas pranešti savo adresą "Kario" administratoriui.

KARIO LEIDINIAI

H. Sienkievičius, KRYŽIUOČIAI, 3 tomai, viso 1116 psl. Vertė K. Jankūnas; dail. V. K. Jonyno spalvuotas piešinys viršelyje ir aplanke. Vieno tomo kaina $3.50 (I t. išparduotas).

V. Biržiška, PRAEITIES PABIROS, 352 psl., daug paveikslų, įrišta. Kaina $6.50 (Prenumeratoriams — $5.50).

O. Urbonas, ŽALGIRIO MŪŠIS, 94 psl. teksto, 16 specialių iliustracijų ir dvispalvės mūšio schemos. Viršelis su aplanku. Kaina $3.00 (Prenumeratoriams $2.50). Šis veikalas yra atžymėtas ypatinga Ramovės premija.

Z. Raulinaitis, DURBĖS MŪŠIS, 96 psl., daug iliustracijų. Atspausta iš 1960 m. Kario. Kaina $1.25 (Prenumeratoriams $1.00). Laimėjęs metinę Ramovės premiją.

Z. Raulinaitis, AISČIAI KARINĖS ISTORIJOS ŠVIESOJE, 64 psl., iliustruotas. Atspausta iš 1961 m. Kario. Kaina $1.25 (Prenumeratoriams — $1.00). Laimėjęs metinę Ramovės premiją.

Z. Raulinaitis, GALINDAI PRIEŠ ROMĄ, 80 psl. Kaina $1.25.

Z. Raulinaitis, HUNŲ ŽYGIS Į PRŪSUS, 32 psl. Kaina $1.00;

O. Urbonas, DIDŽIOJO ŠIAURĖS KARO FRONTAS LIETUVOJE I dalis, 117 psl. Atspausdinta iš 1958 ir 1961 m. Kario, gausiai iliustruota, 250 egz. Laimėjęs metinę Ramovės premiją. Kaina $1.75 (Prenumeratoriams — $1.50).

O. Urbonas, DIDŽIOJO ŠIAURĖS KARO FRONTAS LIETUVOJE II dalis — kaina $1.75.

J. Variakojis, 4 P. L.K. MINDAUGO PULKAS. Kaina $3.50.

Z. Raulinaitis, VAIDEVUTIS, 64 psl. Kaina $1.25.

Prenumerata JAV-se ir užsienyje: Metams — $6.00, pusmečiui — $3.00; atsk. nr. — 60¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:
KARYS
916 Willoughby Avenue
Brooklyn, N.Y. 11221, U. S. A.

Čekius, arba "Money Order" adresuoti "KARYS" vardu.
Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

*

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.
KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą.